

LUNDS
UNIVERSITET
Socialhögskolan

Det sociala arbetets kärleksambassadörer

En kvalitativ studie om diakonins sociala arbete som en kallelse

Hanna Petersson & Daniela Rask

Kandidatuppsats SOPA 63

HT 2017

Handledare: Norma Montesino

Abstract

Authors: Hanna Petersson & Daniela Rask

Title: The ambassadors of love in social work. A qualitative study of the diaconal social work as a calling. [Translated title]

Supervisor: Norma Montesino

Assessor: Anders Lundberg

The purpose of this study is to analyze how deacons embody their second ordination vow concerning 'helping those in need and standing by the oppressed ones' side'. We conducted seven semi-structured interviews with deacons from one diocese in the Church of Sweden. The empirical material for this study is based on previous research about diaconia and analyzed through theoretical concepts of calling and self-discrepancy. The results of this study show that the ordination vows give the deacons direction for their actions, at the same time as they can be difficult to fulfill. The deacons state that diaconia provides room for spiritual expressions, in contrast to the public sector. The diaconal help can take different forms, but most important is seeing and confirming the people the deacons meet. When the deacons define which groups they consider the most needing they say: the lonely, addicts, elders and people far from the labor market. All deacons talk about loneliness as a big issue, but don't have an answer on how this need can be met.

Keywords: diaconia, diaconal ordination vows, calling, self-discrepancy, social work.

Förord

Först och främst vill vi rikta ett stort och varmt tack till vår handledare Norma Montesino. Utan Din ärliga vägledning och Ditt stora engagemang hade vi aldrig klarat oss igenom denna tid. Tack också för att Du fått oss att skratta då vi kört fast, och hjälpt oss tro på att vi kan åstadkomma en kandidatuppsats. För allt detta är vi Dig mycket tacksamma!

Vi vill också tacka de sju mycket inspirerande och hjälpsamma diakoner som fått oss att uppleva intervjuerna som samtal mellan vänner. Era berättelser och Er brinnande arbetsglädje bär vi med oss i vår längtan efter att också vi få bidra till en mer kärleksfull värld!

Inte minst vill vi även tacka våra älskade familjer och kära vänner. Kvällar och helger som vi fått spendera med Er har fyllt oss med energi att orka streta vidare då höstdagarna blivit både längre och mörkare. Ni berikar våra liv, vi är galet välsignade som får ha Er i vår vardag!

Och Jacob och Josef, Ni är bäst! Utan Era stora kärleksfulla famnar och Ert tålmodiga lyssnande på allt vårt babbel hade våra intensiva uppsatsveckor varit betydligt mycket gråare. Tack för all den kärlek (och choklad) Ni dagligen ger oss, vem vore vi utan Er?

Sist men mest, Tack till Gud som gett oss livet och allt vi har att vara tacksamma för! Det är vår längtan att få ge vidare den oändliga nåd och kärlek som Du ständigt visar oss. Vår ärliga förhoppning är att vi alltid, oavsett vart vi befinner oss, får vara Dina små kärleksambassadörer!

/Hanna Petersson & Daniela Rask

Lund, December 2017

Innehållsförteckning

Abstract	2
Förord	3
Innehållsförteckning	4
1 Inledning	6
Problemformulering.....	6
Syfte	9
Frågeställningar	9
2 Bakgrund	9
Diakoni.....	9
Diakonins historia	10
Organisatoriska ramar för diakonalt arbete	12
3 Kunskapsläge	13
Diakonissornas löften och kallelse i historien	14
Diakonins organisatoriska ramar	14
Diakonins sociala dimensioner	16
4 Teori	18
Vad är en kallelse?.....	19
En religiös icke yrkesrelaterad kallelse	20
En religiös yrkesrelaterad kallelse	21
En sekulär icke yrkesrelaterad kallelse	22
En sekulär yrkesrelaterad kallelse.....	22
Att identifiera sig med sina handlingar	23

5 Metod	24
Kvalitativ metod	25
Genomförande och urval	26
Kodning	27
Forskningsetiska överväganden	28
6 Resultat och analys	29
Kärleksambassadörerna	29
I hjärta och hjärna på diakoner	31
Vad är diakoni?	31
Diakoni som en kallelse	34
Löftena - som ett betungande ok eller en plats för vila?	44
Sammanfattning	50
7 Slutdiskussion	52
Referenslista	54
Bilagor	58

1 Inledning

Problemformulering

Socialt arbete i Sverige är idag starkt förankrat i offentlig verksamhet och regleras av lagstiftningen (Jeppsson Grassman 2001). Teologie doktorn Charlotte Engel (2006) beskriver i sin religionssociologiska studie det sociala arbetets framväxt och hur kyrkan fram till mitten på 1800-talet svarade för merparten av samhällets olika former av människovård. Något tillspetsat kan man, enligt Jeppsson Grassman (2001), säga att kyrkans sociala arbete funnits lika länge som kyrkan själv. Linde & Scaramuzzino (2017) menar att ursprunget till de befintliga socialarbetarutbildningarna finns i den kristna traditionen, kvinnorörelsen samt den sekulariserade filantropin. Uppfattningar om vad socialt arbete är associeras vanligtvis till arbetet vid socialförvaltningar och liknande myndigheter, men utförande av socialt arbete förekommer även inom andra organisationer än de offentliga (Meeuwisse och Swärd 2016).

Denna studie är ämnad undersöka socialarbetare vars arbete baseras på religiös grund. Trossamfundet Svenska kyrkan är en aktör vars sociala arbete faller in under denna kategori (Scaramuzzino & Meeuwisse 2017). Svenska kyrkan bedriver diakoni, vilket teologen Mats J. Hansson (1999) beskriver som ett socialt arbete för att stötta och hjälpa människor i både kroppslig och själslig nöd. Jeppsson Grassman (2001) presenterar i sin forskning hur olika trossamfund, och då särskilt Svenska kyrkan, bedriver socialt arbete. Där beskriver Jeppsson Grassman (ibid.) att de diakonala insatserna i Svenska kyrkan fungerar som komplement till det sociala arbete som bedrivs i den offentliga sektorn. Det innebär att församlingarnas diakonala arbete dels behöver erbjuda insatser som är "något mer" än de som den offentliga sektorn kan stå till tjänst med, men även bistå med hjälp i de lägen där den offentliga sektorn inte räcker till (ibid.). Rolf Stål (1999) skriver om diakoni som socialt arbete och menar att de flesta debattörer är ense om att det diakonala arbetet rymmer något mer än annat socialt arbete genom att präglas av en särskild kvalitet, men enligt Stål är denna

kvalitet svårdefinierad och abstrakt till sin karaktär. Jeppsson Grassman (2001) menar att det unika med det diakonala arbetet är människosynen, den kristna tron och omsättningen av dess innehåll till praktisk handling, samtidigt som det är format av det handlingsutrymme och de organisatoriska ramar som välfärdssamhället tillerkänt Svenska kyrkan. Engel (2008) diskuterar hur den diakonala verksamheten inom Svenska kyrkan bedrivs. Där beskrivs fenomenet diakoni som en brobyggare mellan samhället och kyrkan (ibid.). Engel (2006) konstaterar att diakonin har en stark legitimitet eftersom Svenska kyrkan enligt kyrkoordningen¹ inte kan vara kyrka fullt ut utan att bedriva diakoni. Kyrkoordningen har fastställt att alla pastorat ska utföra diakonalt arbete, men på vilket sätt det ska utföras bestäms av pastoratet och skrivs ned i församlingsinstruktionerna (Christiansson & Inghammar 2013). Jeppsson Grassman (2001) konstaterar att Svenska kyrkans mest förekommande diakonala insatser är besöksverksamhet till äldre, sjuka och ensamma, rådgivning och själavård, öppet hus, uppsökande verksamhet, öppen förskola, ekonomiskt bistånd, syförening, rekreation och lägerverksamhet, samtalsgrupper samt caféverksamhet.

De personer som arbetar med kyrkans diakoni kallas diakoner. I Svenska kyrkan arbetar drygt tusen diakoner, som socialarbetare i kyrkans regi (Framtidens karriär - Socionom 2016).

Deras arbete beskrivs som en livshållning grundad i kallelse (Biskopsmötet 2014). I kyrkoordningen för Svenska kyrkan beskrivs diakonen på följande sätt:

Diakonen är genom sin gärning ett barmhärtighetens tecken i både församlingen och samhället. Diakonen har ett ansvar att göra kärlekens gärningar, särskilt mot utsatta människor. Uppgifterna varierar beroende på de lokala sociala behoven och församlingarnas strukturer och diakonala prioriteringar. Uppdraget har en karitativ inriktning som också kan komma till uttryck exempelvis i undervisning. Varhelst det finns mänsklig nöd är det diakonens kallelse att ingripa och inspirera andra att ta ansvar. (Biskopsmötet 2014, s. 33-34).

¹ Svenska kyrkans regelverk.

Svenska kyrkan (2016) fastställer att diakonyrket i deras regi är en vigningstjänst, och för att bli aktuell för diakonutbildningen krävs en kandidatexamen i människobehandlande yrke. Därefter måste den som vill bli diakon genomföra en församlingsförlagd praktik samt delta i olika kurser, intervjuer och själavårdsprocess för att stiftet ska bedöma lämpligheten för diakonyrket. Om biskopen efter detta väljer att anta den sökande till diakonutbildningen följer sedan ett års pastoralteologiska studier vid Svenska kyrkans utbildningsinstitut (ibid.).

När en diakon efter antagningsprocessen blir vigd inbegriper ceremonin att diakonen avger fyra löften. Det första benämns som "Trohet i uppdraget" och innefattar ett utövande av yrket för att den gud som kyrkan bekänner ska bli ärad och hans vilja förverkligad. Det andra löftet diakonerna förväntas svara ja på lyder "Vill ni stå fasta i kyrkans tro, hjälpa dem som behöver er tjänst och stå på de förtrycktas sida?" (Biskopsbrevet 2014, s. 47). I det tredje löftet lovar diakonerna att förverkliga sin kallelse med Jesus som förebild, samt iakttä tystnadsplikt och följa kyrkans ordning. Det sista löftet rör trovärdighet och handlar om hur diakonen genom sitt levnadssätt vittnar om hemligheten i både försoning och Guds kärlek så att det blir tydligt för människor de möter (ibid.). Det andra löftet står i direkt relation till socialt arbete på så sätt att det handlar om att hjälpa och stå på utsatta människors sida.

När Svenska kyrkans diakonala uppdrag beskrivs används ofta Jesus som förebild i hur han mötte "trasiga" människor, och Engel (2008) frågar sig om Svenska kyrkans diakonala arbete verkligen speglar detta. Engel menar att en rad studier visar att diakonin endast når utsatta grupper till en begränsad del. Engel menar alltså att det finns en skillnad på hur diakonin definieras och hur den utförs i praktiken. I denna studie vill vi undersöka hur det sociala arbetet som diakonerna utför faktiskt ser ut. Vi har valt att fokusera på det andra vigningslöftet för att förstå hur diakoner anser att de lever upp till åtagandet att hjälpa människor som behöver deras hjälp, samt hur de står på de förtrycktas sida.

Syfte

Syftet med denna studie är att undersöka hur vigningslöftenas innehåll om socialt arbete konkretiseras i diakonernas arbete.

Frågeställningar

Hur påverkar vigningslöftena diakoners sociala arbete?

Hur resonerar diakoner kring löftet om att hjälpa behövande och förtryckta, och hur omsätts det i praktiken?

2 Bakgrund

I detta kapitel beskrivs vad diakoni är, dess historia och dess organisatoriska ramar. Detta görs för att ge en bild av vad en diakon är och gör samt vad som påverkar diakonernas handlingsutrymme.

Diakoni

Att vara diakon är att genom kallelse och vigning vara sänd att i Andens kraft förmedla Guds kärlek genom tjänande bland människor, att mätta de hungriga, hjälpa de sjuka, bistå de gamla och så vara Jesu Kristi händer på jorden, att värna de minsta, ge röst åt de tystade, försvara de utsatta, stödja de svaga, värna om skapelsens integritet och så göra evangelium synligt, att trösta de sörjande och undervisa om kärlekens väg, att peka på Guds rikes verklighet mitt i samhället och kämpa för rättvisa, delaktighet och värdighet för alla, att i den lidande och lovsjungande kyrkans gemenskap och med lyhörd inlevelse i bönen bära fram människors nöd inför Gud, att alltid se på Jesus Kristus, tjänarnas tjänare, och så hämta inspiration och trots all svaghet vara den gudomliga kärlekens tjänare. (Biskopsmötet 1990).

Björklund, Sandahl och Stenow (2004) beskriver att det diakonala arbetet till sin karaktär ska vara kontextuellt och formas efter kultur och tidsanda. De menar att det diakonala arbetet är hela församlingens uppgift och lyfter fram tre olika typer av diakoni: förebyggande, akut samt politisk/profetisk diakoni. Den förebyggande diakonin handlar enligt Björklund, Sandahl och Stenow om att diakonin ska arbeta för att förhindra att den enskilda individen drabbas av utsatthet som är destruktivt för denne. Akut diakonalt arbete handlar om att stötta de människor som plötsligt drabbats av svårigheter. Slutligen förklarar författarna att den politiska eller profetiska diakonin agerar för att på samhällsnivå påverka strukturer och omständigheter som leder till att människor hamnar i utsatthet (ibid.).

Jeppsson Grassman (2001) redogör för vilka grupper Svenska kyrkans diakonala insatser riktar sig till. Dessa grupper är äldre personer i allmänhet, familjer, människor i sorg, barn och ungdom, psykiskt sjuka, människor i andlig nöd, människor i ekonomisk utsatthet, drog/alkoholmissbrukare med flera.

Diakonins historia

Fram till mitten av 1800-talet stod kyrkan för merparten av människovården i samhället (Engel 2006). Därefter började kyrkans och samhällets institutioner skilja sig åt mer och mer, något som bland annat markerades genom kommunallagar som skiljde deras uppgifter åt. Samtidigt som detta hände blev *den sociala frågan* central i samhällsdebatten runt om i Europa (ibid.). Den sociala frågan är ett samlingsbegrepp för ett antal frågor som bekymrade myndigheterna (Meeuwisse & Swärd 2016).

Under industrialiseringen uppkom nya problem, framför allt i städerna. Dessa problem bestod exempelvis av fattigdom, alkoholism, barnarbete, olycksfall i arbete och vad man då såg som familjens sönderfall. De förändringar som skedde i och med industrialiseringen gjorde att de gamla kontroll- och hjälpstrukturerna inte längre fungerade utan behövde förnyas (ibid.). Både kyrkan och samhället fick svårt att hantera problemen (Engel 2006). Det bildades ett stort antal välgörenhetsföreningar där många kvinnor i högre samhällsklasser var engagerade (Engel 2006; Meeuwisse & Swärd 2016). En hel del av dessa var kristna och hade rötter i den lågkyrkliga

pietistiska väckelsen (Engel 2006). När den sociala och pietistiska rörelsen spreds till Sverige var en av drivkrafterna kritiken mot både Svenska kyrkan och filantropin (Linde 2010). Inom den pietistiska rörelsen tyckte man att filantropin missade att identifiera synden som orsak till fattigdomen och Svenska kyrkan ansåg man vara förstelnad (ibid.). Personer ur dessa kretsar var de som först initierade och påverkade diakonin i Sverige, då de startade de första diakonala anstalterna (Engel 2006).

Den första diakonissanstalten² bildades 1851 i Stockholm (Engel 2006). Diakonissidén var både samhällsbevarande och radikal på samma gång (Inghammar 2008). Den var samhällsbevarande på så sätt att man ville upprätthålla samhällsordningen som rådde, och samtidigt radikal på så sätt att kvinnor från medelklassen utbildades och sändes ut för att arbeta inom social- och sjukvård. Detta skedde i en tid då samhällsstrukturen byggde på att männen försörjde sina hustrur, vilka hade till uppgift att vara hemma och ta hand om familjen (ibid.). Celibat var en förutsättning för att bli upptagen till diakonissa trots att inga löften om detta avlades (Inghammar 2005). Anledningen till att celibatet var en självklarhet för diakonissornas yrkesverksamhet grundades i att gifta kvinnor i Sverige var omyndiga fram till år 1919, och diakonins uppfattning om familjen som samhällets grundläggande enhet, uppehållen av mannen (ibid.). Om en diakonissa önskade ingå äktenskap bröts kallelsen till diakonissa då lutherdomens höga värdering om äktenskapet ansågs vara högre än det diakonala kallet (Inghammar 2005; Elmund 2005). För att inte diakonissan skulle vara otrogen mot diakonissanstalten var hon tvungen att rådgöra med anstaltens ledning och förvissa sig om att beslutet att lämna diakonisskallet vid anstalten för att bli hustru säkert var Guds vilja för henne (Inghammar 2005). Det hem, familj och sociala skyddsnet som tidigare utgjorts av diakonissanstalten skulle efter förlovning utgöras av mannen (Inghammar 2008).

Eftersom det diakonala sociala arbetet initierades av diakoniinstitutionerna blev det oklart vilken relation dessa hade till Svenska kyrkan (Engel 2006). Institutionerna markerade tydligt sin solidaritet med Svenska kyrkan, eftersom lojaliteten ifrågasattes

² Diakonissa: Kvinnlig föregångare till dagens diakon (Inghammar 2008).

på grund av dess pietistiska rötter. År 1898 fick de första diakonissorna både underhåll av och lydde under en församlings kyrkoråd (ibid.). Under 1900-talet fanns som mest fem diakonianstalter i Svenska kyrkans regi varav fyra utbildade kvinnor och en män. Männerna titulerades som diakoner och kvinnorna som diakonissor (Inghammar 2008). De första diakonerna vigdes 1902 och de kunde till skillnad från diakonissorna leva ett mer självständigt liv och behövde inte leva i celibat. Först på 1940-talet tilläts diakonissor ingå äktenskap utan att fråntas sin diakonisstitel (ibid.). Diakonin kom att bli en naturlig del av kyrkolivet, men blev inte ett erkänt teologiskt och kyrkorättsligt ämbete förrän den nya kyrkoordningen slog fast detta år 2000 (Engel 2006).

För att sammanfatta diakonins historia. Det uppkom diverse sociala problem under industrialiseringen, vilka drev en grupp personer att starta diakonissanstalter i syfte att utbilda diakonissor för att möta dessa nya behov. De dåvarande samhällsstrukturen påverkade diakonissyrkets utformning och även idag genomgår diakonerna en liknande prövning av sin kallelse. Diakonerna måste gå igenom personliga lämplighetsprövningar och avge löften vid sin vigning där man lovar att hjälpa och stå på de utsattas sida. Den diakonala yrkesrollen innebär vissa krav och åtaganden som är sällsynta vad gäller arbetsvillkor. Det kan konstateras att diakoner i sin professionella roll alltid haft förväntningar på sig och sitt agerande.

Organisatoriska ramar för diakonalt arbete

Förutsättningarna för hur det diakonala arbetet utformas och utövas påverkas till stor del av hur organisationen styr verksamheten. Därför är det relevant att lyfta fram de organisatoriska ramar som styr det diakonala arbetet i Sverige. Svenska kyrkan är Sveriges största registrerade trossamfund och en del av den världsvida kristna kyrkan. Svenska kyrkan är en öppen folkkyrka vilket innebär att samtliga medlemmar har rätt att vara med och fatta demokratiska beslut på både nationell och lokal nivå (Svenska kyrkan 2017). Vart fjärde år sker ett kyrkoval i vilket folkvalda kyrkopolitiker får förtroende att styra kyrkan på tre nivåer. Det lokala styret kallas kyrkofullmäktige och beslutar om kyrkans verksamhet på församlings- och pastoratnivå. Det regionala

valet är ett val till stiftsfullmäktige och sker inom Svenska kyrkans 13 olika stift. Stiften stöttar och ansvarar för församlingarna som ingår i respektive stift. På nationell nivå beslutar kyrkomötet med sina 251 ledamöter om övergripande och gemensamma frågor.

Ärkebiskopen, Svenska kyrkans främste företrädare, är ordförande för kyrkomötet som är Svenska kyrkans högsta beslutande organ. I de 13 geografiskt indelade stiften finns varsin biskop som den högste kyrkliga ledaren. Grunden till Svenska kyrkan utgörs dock av församlingsarbete vilka innefattar gudstjänstfirande, undervisning samt utövande av mission och diakoni. I Sverige finns 1364 församlingar utspridda över hela landet. De flesta församlingar ingår även i pastorat vilka är samverksansforum för flera församlingar för att hjälpas åt med grundläggande uppgifter, men även vad gäller ansvar för personal, ekonomi, begravningsverksamhet och fastighetsförvaltning. 946 av församlingarna i Svenska kyrkan ingår idag i något av de 286 pastoraten (ibid.). 2011 hade Svenska kyrkan 6,6 miljoner medlemmar, vilket motsvarade cirka 70 procent av befolkningen (Christiansson & Inghammar 2013). I data från 2012 framkommer att andelen medlemmar som är aktiva är 7,2 procent (Hollmer & Bäckström 2014). Det är denna demokratiskt styrda organisation som beslutar ramarna för det diakonala arbetet som bedrivs i Sverige.

3 Kunskapsläge

Detta kapitel syftar till att ge en bild av tidigare forskning om den svenska diakonin. Stig Linde och Elisabeth Christiansson (2014) sammanställer en litteraturöversikt över forskning om svensk och till viss del nordisk diakoni som orienterat oss i vårt sökande efter relevanta studier. Linde och Christianssons (ibid.) översikt innefattar historisk forskning, samhällsvetenskaplig och flervetenskaplig forskning samt forskning om diakonatet³ och systematisk teologisk forskning. Vår sammanställning

³ Diakoniat: En diakons eller diakonissas värdighet, ämbete, befattning eller syssla, också myndighetsområdet för en institution för diakoni (Förvaltningshistorisk ordbok 2017).

ger inte en heltäckande bild av diakoni som forskningsområde utan syftar till att ge små inblickar för att förstå det sociala innehållet i diakonalt arbete. Vi inleder med forskning ur ett historiskt perspektiv på diakonissors löften och kallelse. Sedan presenteras forskning ur ett organisatoriskt perspektiv för att ge en bild av ramar som påverkar diakonins utformning idag. Avslutningsvis presenterar vi forskning där diakonins sociala innehåll är centralt.

Diakonissornas löften och kallelse i historien

I sin avhandling och i ett kapitel i en antologi skriver Helena Inghammar (2005; 2008) om diakonatets historia i Sverige. Hon ger en historisk överblick, och beskriver mer ingående diakoners och diakonissors upptagning och vigning, vilket ger en förståelse av vad som format det nutida diakonatets identitet. Inghammar (2005) skriver om diakonissupptagningen innan någon sådan införts i kyrkohandboken. Under denna upptagning lovade diakonissorna att tjäna Gud, de fattiga och varandra, vilket skedde redan 1855 vid den första upptagningen i Stockholm. Vid upptagningen mottog man en diakonistavla som en fullmakt på sitt ämbete.

Gunnel Elmund (2005) skriver i sin avhandling om det kvinnliga diakonatet som kallelse. Elmund utgår ifrån den syn på kallelse som prästen Johan Christoffer Bring hade, vilken var föreståndare för Ersta diakonissanstalt mellan 1861-1898. Bring menade att alla människor har en kallelse som Gud utrustat dem för. Kallelse såg han synonymt med ett arbete och en syssla i sammanhanget man levde i, och när man funnit sin plats var detta något man inte skulle överge utan vidare. Bring menade att alla kristna är kallade att tjäna, och att detta inte är något som diakonissorna hade monopol på. Han menade dock att diakonissans kallelse innebar att hon skulle ägna all sin tid och kraft åt uppdraget att vårda de sjuka och fattiga.

Diakonins organisatoriska ramar

Stig Linde (2010) undersöker i sin avhandling vad som sker då församlingar använder sig av globala kvalitets- och granskningsmodeller för att utvärdera sitt diakonala

arbete. Detta gör han ur ett nyinstitutionellt organisationsteoretiskt perspektiv. Kontroll och utvärdering inom kyrkans arbete är inget nytt, framförallt om man ser till externa aktörer som granskar församlingen i dess egenskap av att den är arbetsgivare, fastighetsägare, huvudman för begravningsenheten och så vidare. Den interna granskningen är dock svagt förankrad menar Linde. Studien visar att det finns en återhållsamhet inom församlingarna mot nya granskningskoncept både organisatoriskt och ideologiskt. Linde menar att självständigheten hos de lokala församlingarna gör det svårt att hitta en samordning och kontroll på nationell nivå. Självständigheten gör även att den interna uppföljningen brister i samordning då man arbetar "på sitt eget sätt" även på medarbetarnivå. Det ideologiska motståndet uttrycks bland annat hos diakonerna, som anser att kontakten mellan dem och den enskilda individen som söker hjälp är privat och inte bör granskas. Linde menar att detta förhållningssätt kommer att ifrågasättas allt mer eftersom kyrkans växande sociala verksamhet kommer att bli mer och mer beroende av externa bidragsgivare som kräver redovisning (ibid.).

Elisabeth Christiansson och Helena Inghammar (2013) skriver om förändringarna som uppstått i kyrkan i och med att den svenska statskyrkan upphörde år 2000. Svenska kyrkans regelverk, kyrkoordningen, fastställer att alla pastorat ska bedriva diakoni, men pastoraten bestämmer själva hur det ska göras och detta skrivs ned i deras församlingsinstruktioner. Christiansson och Inghammar undersöker beskrivningarna av diakoni i olika församlingsinstruktioner och konstaterar att pastoraten har olika definitioner av diakoni, dess teologiska motiv, vilken typ av verksamhet som ska bedrivas och vilken målgrupp den är till för. Eftersom församlingar finns på olika platser med olika förutsättningar och behov finner vi det naturligt att de skiljer sig åt till viss del. Christiansson och Inghammar menar dock att skillnaderna är anmärkningsvärt olika, men kan inte dra slutsatser kring hur pastorat i Svenska kyrkan ser på diakoniuppdraget endast utifrån denna studie (ibid.).

Diakonins sociala dimensioner

Teologie doktorn Erik Blennberger (1999) ställer sig frågan varför kyrkan ska bedriva diakoni och menar att svaret på den frågan är central för diakonins ideologiska identitet. Blennberger menar att motiven kan se olika ut och ger exempel på detta. Behovsmotivet innebär att diakoni motiveras av att ingen annan gör det, eller att det som redan görs inte är tillräckligt. Två andra motiv är att hänvisa till kvalitet och särart, att man då menar att diakonin kan motiveras av att man är annorlunda eller bättre. För att kunna påstå detta behöver det finnas faktiska skillnader om man skulle jämföra med en motsvarande verksamhet inom offentliga sektorn. Man kan också motivera diakonin med att kyrkan som organisation är stabil med inarbetade verksamheter, vilket kan ge resurser över till andra viktiga insatser. Andra motiv är att diakonin ger legitimitet åt kyrkan och att den blir en viktig kontaktyta till det övriga samhället.

Miriam Hollmer och Anders Bäckström (2014) redogör för svenskars attityder till religiösa institutioner som välfärdsaktörer, med särskilt fokus på Svenska kyrkan. Studien berör frågor som om svenska medborgare tycker att Svenska kyrkan ska fungera som välfärdsaktör, vilken verksamhet den bör bedriva samt till vilken målgrupp den främst ska vända sig till. Svenska kyrkan styrs av folkvalda kyrkopolitiker vilket gör det relevant att veta svenskarnas åsikter kring Svenska kyrkans diakonala arbete, eftersom deras åsikter påverkar utformandet av diakonin (Svenska kyrkan 2017). Hollmer och Bäckströms (2014) undersökning visar att 45 procent av Sveriges befolkning ställer sig positiva till Svenska kyrkan som en aktör inom välfärdsområdet. Man vill att dess verksamheter främst ska rikta sig till vuxna personer utanför arbetsmarknaden, då de anses vara i särskilt behov av hjälp. Målgrupper som lyftes fram var främst sjukskrivna, hemlösa, arbetslösa, äldre och döende personer.

Teologen Sten Hallonsten (1993) skriver om församlingars diakonala arbete. Han menar att varje verksamhet i församlingen ska präglas av ett diakonalt tankesätt, och

att det är upp till de ansvariga för verksamheterna att reflektera kring och omsätta detta i praktiken. Med det menar han inte att allt är diakoni, men att alla verksamheter har en diakonal sida. Detta benämner Hallonsten som en basdiakoni. Han menar att ju mer diakonal en församling är, desto mer inser den behovet av att ha en diakontjänst, där diakonen har kunskap och kompetens att hjälpa församlingen att implementera ett diakonalt tanke- och arbetssätt.

Eva Jeppsson Grassman har bland annat bedrivit forskning om existentiellt stöd och Svenska kyrkans roll i detta. Enligt Jeppsson Grassman (2001) har många av de flertalet publikationer som utkommit under 1990-talet om diakoni och dess betydelse författats av personer som är anställda av eller har en personlig anknytning till Svenska kyrkan. Jeppsson Grassman menar att man i dessa texter vill framhäva diakonins särart, att den kan erbjuda speciella kvaliteter som till exempel socialtjänsten inte kan tillgodose. Jeppsson Grassman menar vidare att kyrkan vill förtydliga sin roll som omsorgs- och servicekyrka för att bättre kunna möta människors förväntningar (ibid.).

Teologen Charlotte Engel (2006; 2008) undersöker vilka Svenska kyrkans sociala arbete är ämnat för. Engel beskriver hur församlingarnas diakonala arbete utförs och vilka målgrupper dessa riktas mot. Engel (2008) menar att diakonin ska rikta sig mot människor som ingen annan ser eller vill beblanda sig med. Enligt Engel är Jesus ofta förebilden när diakonins uppdrag beskrivs, och diakonin benämns vanligen som en form av tjänande. Engel betonar solidariteten gentemot ”trasiga” eller ”nedtrampade” människor som grundläggande för den diakonala verksamheten. Samtidigt konstaterar Engel att de diakonala verksamheterna endast riktar sig till dessa människor till viss del. Engel anser att detta är ett dilemma som Svenska kyrkan står inför, att dels ha ett tydligt diakonalt uppdrag i att hjälpa marginaliserade i samhället, samtidigt som detta inte alltid är vad församlingarna faktiskt bedriver. Anställda i församlingar lyfter fram flertalet faktorer som de anser hindrar att man kan hjälpa de marginaliserade. En anledning är osäkerhet kring vem som har ansvaret för svåra sociala problem, om det är kyrkans sak att ansvara för fall där det offentliga

skydds nätet inte räcker till eller inte. Man menar att kyrkoordningen ger paradoxala instruktioner när den dels säger att de lokala församlingarna har ansvar för alla som vistas inom dess gränser, samtidigt som de också ska avgöra prioriteringarna för diakonin. Församlingars begränsade resurser kan utgöra ett hinder, då stor social problematik och utsatthet kan vara övermäktiga att hantera för enskilda församlingar. Diakonernas olika kompetenser och bakgrundsutbildningar är även de faktorer som kan återspeglas i kvalitén på det sociala arbetet och vad det kan bidra med (ibid.). Engel (2006; 2008) beskriver också vilka diakonin förväntas hjälpa och menar att diakonin endast möter dessa till viss del. Även i diakonernas vagningslöften fastställs vilka diakonerna ska hjälpa. Fokuset för denna studie är hur dessa löften påverkar diakonerna och hur löftet om att hjälpa de behövande och stå på de förtrycktas sida omsätts till praktik.

4 Teori

Begreppet kallelse är centralt för analysen av diakoners arbete utifrån vagningslöfterna. Kallelse är ett brett begrepp som kan ses ur flera perspektiv. I denna studie tolkas diakonernas kallelse som ett fenomen utifrån ett psykologiskt, socialt och socialpsykologiskt perspektiv då vi anser att det är problematiskt att separera dessa när man talar om kallelse. Utifrån vår tolkning har kallelse en psykologisk dimension genom individens egna värderingar, tankar och känslor. Det vill säga diakonernas individuella preferenser vad gäller tro, handlingar, prioriteringar och yrkesval. Kallelse har också en social dimension då den innefattar ett samspel med andra i form av omgivningens förväntningar, andras bekräftelse och erkännande av ens kallelse etcetera. Den socialpsykologiska dimensionen lyfts i Higgins (1987) teori om självdiskrepans (self discrepancy) då diakonerna kan uppleva motsättningar i sin yrkesroll.

Inledningsvis beskrivs Elangovan, Pinder och McLeans (2010) definition av kallelse utifrån tre kriterier. Detta följs av en översikt med olika teorier kring hur och var en kallelse kan komma till uttryck. Samtliga teorier utgår från kallelse ur ett individuellt perspektiv. Teorierna delas in i fyra olika kategorier baserat på om kallelsen ses som religiös eller sekulär samt om den är yrkesrelaterad eller inte. I denna studie analyserar vi utifrån den religiösa yrkesrelaterade kallelsen samt Higgins (1987) teori om självdiskrepans (self-discrepancy). Higgins teori handlar om motsättningar som uppstår inombords i vad man vill göra, borde göra och faktiskt gör. Ett av de kriterier för att något ska räknas som en kallelse rör just detta, eftersom det handlar om att kunna identifiera sig med sina handlingar (Elangovan, Pinder & McLean 2010). Teorin ger upphov till följdfrågor som vad som hindrar någon att göra det man borde göra, eller varför det man vill göra inte görs i praktiken.

Vad är en kallelse?

Elangovan, Pinder och McLean (2010) kartlägger historien bakom begreppet kallelse, från dess religiösa rötter till omsättningen inom sekulär sfär. De menar att kallelser kan komma till uttryck på många olika sätt, och beskriver begreppet på ett sätt som inkluderar religiösa, sekulära, yrkesrelaterade och icke yrkesrelaterade kallelser. För att definiera vad en kallelse är menar Elangovan, Pinder och McLean (ibid.) att det behövs tre komponenter:

1. Handlingsorientering
2. Känsla av klarhet i syfte och i personligt uppdrag
3. Prosociala intentioner

Handlingsorientering innebär att en kallelse handlar om att göra snarare än att vara. Oavsett om man ser det som en gudagiven plan eller en inre kompass som driver en till att göra handlingarna ligger fokuset på vad man gör. Känsla av klarhet innebär att en kallelse kräver att man upplever klarhet i sitt personliga uppdrag, i syfte, ledning och mening till en sådan utsträckning att man kan identifiera sig med handlingarna man gör. Personen bör kunna konstatera att den *är* det den *vill* och *borde* vara.

Prosociala intentioner handlar om en önskan och strävan efter att göra världen till en bättre plats. Motiven för ens handlingar grundar sig inte bara i vad som betyder något för en själv, utan fokus ska då ligga på att göra saker för andra människor (ibid.).

Elangovan, Pinder och McLean (2010) menar att kallelser kan ses som religiösa eller sekulära samt yrkesrelaterade eller inte. På så sätt kan man dela in kallelser i fyra olika fack.

Illustration 1: Kallelse i olika kontexter (Elangovan, Pinder och McLean 2010).

En religiös icke yrkesrelaterad kallelse

Enligt Nationalencyklopedin betyder ordet kallelse i dess religiösa bemärkelse “den enskilda människans av Gud givna livsuppgift” samt “gudomlig utkorelse till att i ord och handling förkunna Guds vilja” (Nationalencyklopedin 2017).

Nationalencyklopedins definitioner skulle i praktiken kunna innebära en kallelse till ett yrke, men likaväl en kallelse för livet, utan att nödvändigtvis centreras kring yrket. Teologen Hallonsten (1993) skriver om en allmän kallelse där alla människor är kallade till att vara en del i Guds rike. Denna kallelse menar Hallonsten handlar om att vara Jesu efterföljare och leva på det kärleksfulla sätt som han gjorde, att ta lärdom av honom och visa solidaritet och barmhärtighet gentemot människor som är förtryckta, lidande och svaga runtom i världen. Tjänande i kärlek är enligt Hallonsten den kristna kyrkans största budskap och något som alla kristna kallas till att göra. Detta ska ske mot alla och inte enbart kristna emellan (ibid.).

En religiös yrkesrelaterad kallelse

En religiös kallelse till ett yrke kan handla om yrken både inom och utanför religiösa samfund. Diakonerna i denna studie hör till dem som upplever en kallelse att arbeta diakonalt inom kyrkan. Nedan beskrivs processen att pröva kallelsen för en blivande diakon. Exemplet därefter talar om studenters beskrivningar av ett religiöst kall till ett yrke utanför kyrkan.

Åke Bonnier (2017), nuvarande biskop i Skara stift, skriver om antagningsprocessen för diakoner inom Svenska kyrkan. Han förklarar att antagningsprocessen syftar till att pröva både den inre och yttre kallelsen hos personen. Den inre kallelsen handlar om att Gud kallar personen till ett livslångt tjänande i kyrkan, att viga hela sitt liv åt att leva diakonalt. Dessutom är den yttre kallelsen, vilken avgörs av biskopen, avgörande. Denna handlar om personlig lämplighet, kunskap, färdigheter samt egenskaper, och kombinationen av dessa måste komma församlingen till gagn för att den inre och yttre kallelsen ska leda till en diakonvigning. I Bonniers (ibid.) förklaring kan vi se att kallelsen inte bara prövas av en själv för en blivande diakon, utan också av kyrkans organisatoriska ramar genom att biskopen på uppdrag av kyrkan avgör detta.

Singletary et. al. (2006) skriver om studenter som upplevt religiösa kall till yrken utanför kyrkan. Studenterna i denna studie utbildade sig till socialarbetare på ett kristet universitet där majoriteten identifierade sig som troende. Samtliga intervjuade studenter såg sitt yrkesval som en kallelse, men hade olika teologiska perspektiv på vad en kallelse är. En del studenter menade att Gud gav visdom och ledning inför beslutet att bli socialarbetare och att Gud sedan bekräftade detta på olika sätt. Någon student menade att Gud ger förmågor och en dragning till det man sedan kommer att jobba med. En annan ville möta människor likt Jesus gjorde, och såg Jesus som en förebild och föregångare till socialt arbete. En tredje ville tjäna andra och såg kallelse som att vara del av något större. I samtliga fall kan man se den religiösa övertygelsen som central för att dessa skulle uppleva en kallelse.

En sekulär icke yrkesrelaterad kallelse

Elangovan, Pinder och McLean (2010) beskriver kallelser utanför ens huvudsakliga yrkesverksamhet. De ger exempel på volontärer i flertalet non-profit organisationer som arbetar för bland annat miljö, barns rätt till utbildning och mot sjukdomar. Samtidigt som man är engagerad volontärt tjänar man sitt livsuppehälle genom andra jobb. Eftersom yrkestjänster kan ändras och avslutas menar Elangovan, Pinder och McLean (ibid.) att det finns en styrka i att ha en kallelse som inte är beroende av anställning.

En sekulär yrkesrelaterad kallelse

Freeman (2007) menar att personer som väljer att utbilda sig till socialarbetare ofta drivs av andra motiv än ekonomiska. Han menar att det är generellt erkänt att personer som väljer detta yrke för att hjälpa andra ser sitt yrke som en kallelse. Utbildningen tjänar till att personerna får stöta och blöta sina egna perspektiv, vilket Freeman (2007) menar hjälper utvecklingen och utformningen av en kallelse.

Winkelman (2016) beskriver John Deweys syn på kallelse. Dewey menade att ett arbete blev verkligt meningsfullt först när den anställde hittade sin plats och började betjäna samhället. Han såg arbete som en nödvändighet, men menade att kallelse är något mer än bara ett jobb. Han såg det som en gåva och en plikt som ger mening och självutveckling. Dewey såg inte kallelser som någon förutbestämd livsuppgift, utan som något som kunde utvecklas. För att ett yrke skulle räknas som ett kallelseyrke krävdes vissa saker enligt Dewey. Den anställde behöver ha någon slags kontroll över arbetet, dess konsekvenser och betydelsen av arbetet. En kallelse ger upplevelsen av att "äga sitt arbete" i kontrast mot att bara följa order. En kallelse kräver att man kan vara förutseende, alltså att man kan observera, men även att man har fantasi och minnesförmåga. En kallelse ska också bidra till samhällets bästa. På så sätt kan en kallelse liknas vid en union mellan en persons individuella begåvning och samhällets behov.

De sekulära och religiösa yrkesrelaterade kallelserna liknar varandra i stort, skillnaden ligger i att den ena baseras på religiösa övertygelser och den andra inte. Den religiösa yrkesrelaterade kallelsen är en förutsättning för att kunna vigas till diakon. Under antagningsprocessen för en diakon prövas kallelsen, och om man anses lämplig vigs man till diakon. Under vigningen avger man löften att leva upp till sin kallelse genom att bland annat hjälpa de behövande och stå på de förtrycktas sida.

Att identifiera sig med sina handlingar

När Elangovan, Pinder och McLean (2010) definierar en kallelse menar de att det krävs tre komponenter: en handlingsorientering, att personen i fråga behöver kunna identifiera sig med sina handlingar och att dessa handlingar görs för andras skull. Handlingsorienteringen och de prosociala intentionerna är någorlunda lätta att avgöra om de uppfylls. Handlingsorienteringen avgör man genom att konstatera att det handlar om vad man konkret gör. De prosociala intentionerna kan man ifrågasätta och påstå att handlingarna egentligen utförs av egoistiska skäl, att personen ifråga kanske ska känna sig duktig och behövd. Även om det finns med egoistiska motiv till handlingarna är det dock inget avgörande hinder så länge handlingarna syftar till att göra världen till en bättre plats för andra. Om personen ifråga identifierar sig med sina handlingar är svårare att avgöra om det uppfylls eftersom det rymmer flera aspekter.

För att förklara hur människor identifierar sig med sina handlingar hänvisar Elangovan, Pinder och McLean (2010) till Higgins teori om självdiskrepans. Higgins (1987) beskriver att människor kan uppleva motsättningar inom sig själva i vad man vill vara, vem man borde vara och vem man faktiskt är i praktiken. Elangovan, Pinder och McLean (2010) menar att en kallelse förutsätter att dessa motsättningar inombords inte är för stora. Studiens frågeställningar knyter an till diakonernas kallelse och vigningslöftet att hjälpa och stå på de förtrycktas sida. I ljuset av Higgins (1987) teori är det därför intressant att analysera hur diakonerna beskriver vad de vill göra, vad de borde göra och vad de faktiskt gör kopplat till vad vigningslöftena säger att de borde göra.

Higgins (1987) teori om självdiskrepans utgår från att människor har olika områden av självet, vilka presenteras nedan. Samtliga kursiverade begrepp är vår egen översättning.

- *Det faktiska självet* (actual self) är en persons självuppfattning, alltså attribut som man anser sig ha.
- *Idealsjälvet* (ideal self) är en representation av de attribut som man skulle vilja ha. Man kan beskriva dessa som det man har ett hopp om, en strävan efter och önskan om att vara.
- *Bordesjälvet* (ought self) utgörs av de attribut som man tycker att man borde ha.

Higgins (1987) kategoriserar de två senare som *självguider* (self-guides), som en slags inre måttstock som vi jämför vårt faktiska själv med. En grund i teorin om självdiskrepans är att människor har en strävan efter att vårt faktiska själv ska bli likt dessa självguider. Eftersom människor är olika, behöver man nödvändigtvis inte drivas av båda dessa, utan man kan också drivas endast av en självguide. För att undersöka hur diakonerna lever upp till vigningslöftet att hjälpa och stå på de förtrycktas sida i praktiken kommer vi därför i analysen kartlägga vad diakonerna säger att de faktiskt gör, vad de vill göra och vad de borde göra.

5 Metod

Diakonyrket och dess uppdrag kräver en inre och yttre kallelse (Bonnier 2017). Man är kallad att utföra ett arbete som definieras i vigningslöftena. Därför är det relevant att förstå det diakonala arbetssättet och hur diakonerna resonerar kring det för att kunna svara på hur de diakonala vigningslöftena konkretiseras. I detta kapitel redovisas hur vi gått tillväga för att undersöka detta. Nedan följer en presentation av vår insamling av empiri genom semistrukturerade intervjuer och hur dessa

genomförts. Vi redogör även för hur urvalet av möjliga studiedeltagare gjordes, hur de forskningsetiska övervägandena tagits i beaktande samt hur kodningen av vårt empiriska material genomförts.

Vi har använt oss av följande sökord: diakoni, Svenska kyrkan, diaconia, deacon, Church of Sweden, vocation, calling, social work.

Kvalitativ metod

Vi vill med vår studie generera en ökad förståelse kring det sociala arbete som utförs på religiöst baserad grund. För att kunna besvara studiens frågeställningar har en kvalitativ metod använts för att samla in relevant empiri. Eftersom studiens frågeställningar handlar om diakoners beskrivning av hur deras vigningslöften konkretiseras i deras sociala arbete ansågs den kvalitativa metoden användbar då dess fokus är att förstå diakonernas perspektiv på sitt sociala arbete (Bryman 2011).

För att samla in empirin till studien har vi använt oss av semistrukturerade intervjuer. Genom att skapa en intervjuguide med vissa teman och frågor som bas har diakonerna fått möjlighet att svara på frågorna så utförligt de vill, men också komma in på egna spår där vi som intervjuare kunnat ställa följdfrågor och följa deras resonemang (Bryman 2011). Till skillnad från ett standardiserat frågeformulär har vi själva under intervjuernas gång kunnat anpassa i vilken ordning vi valt att ställa frågorna och hur många följdfrågor vi ställt (Eriksson-Zetterquist & Ahrne 2011). Om vi istället hade valt en ostrukturerad intervju där diakonerna hade fått associera fritt utifrån teman hade vi också kunnat få del av diakonernas perspektiv på andra delar av arbetet, med risk för att vi hade fått mycket empiri som inte är relevant för denna studie. Denna risk tog vi i beaktande, och valde därför att använda en semistrukturerad intervju för att få svar på våra frågor och samtidigt ha en öppenhet för nya infallsvinklar från diakonerna själva. En nackdel med semistrukturerade intervjuer kan vara om frågorna leder intervjun för mycket, så att viktiga synpunkter inte kommer fram. Det kan även vara svårt att komma åt den tysta kunskapen, den

som diakonerna tar för given eftersom den varken är uttalad eller medvetandegjord (Lind 2014).

Genomförande och urval

Då studien är begränsad till sin omfattning valde vi att intervjua diakoner från samma trossamfund. Svenska kyrkan är det största registrerade trossamfundet i Sverige och även det enda samfund som viger diakoner. Yrkesgruppen vigda diakoner är därmed vårt målinriktade urval. Vår intention var att intervjua diakoner som har en socionomutbildning eftersom dessa är utbildade inom socialt arbete. I vårt sökande efter intervjupersoner lyckades vi dock inte få information om vilka diakoner som då skulle vara aktuella. Vi har därför intervjuat diakoner med olika kandidatexamen och kom i kontakt med dessa via församlingarnas hemsidor. Eftersom diakoni är kontextuell och kan skilja sig åt i sin karaktär eftersträvade vi en variation och valde att intervjua diakoner i församlingar vars medlemmar lever med olika socioekonomiska förutsättningar, det vill säga församlingar i både välbärgade och utsatta områden. En av de diakoner som deltagit i studien arbetar inom sjukhuskyrkan och rör sig i en miljö som skiljer sig från en traditionell församling. Vi har även tänkt på att låta både kvinnliga och manliga diakoner komma till tals i våra intervjuer. Dock har vi inte använt oss av ett genusperspektiv i denna studie.

Vår intervjuguide (se bilaga 2) inleds med basala frågor för att ge en bild av diakonernas bakgrund. Sedan är frågorna utformade utifrån temat *kallelse*. Utifrån vårt syfte har frågorna rört diakonernas definition av diakoni, hur de bedriver socialt arbete samt hur de förhåller sig till sina vigningslöften. Dessa frågor berör även Higgins (1987) teori om självdiskrepans, alltså vad diakonerna vill göra, vad de faktiskt gör och vad vigningslöftena säger att de borde göra. När vi sammanställt ett antal frågor i vår intervjuguide gjordes en provintervju med en diakon som gav oss respons på frågornas innehåll. Denne diakon kommenterade frågor som var svåra att besvara och gav förslag på omformuleringar vilket hjälpte oss i revideringen till en fungerande intervjuguide. Då detta var färdigt kartlade vi utbudet av möjliga

deltagare i ett stift och ringde runt till de församlingar vi ansåg intressanta för att uppnå en bredd av det diakonala arbete som utförs. Diakoner visade sig vara en tacksam grupp att nå och samtliga personer vi haft kontakt med har varit positivt inställda till att delta i studien. På grund av studiens tidsbegränsning har vi behövt tacka nej till flera diakoner som var intresserade av att delta. Under två intervjuer talade diakonerna om stödet de fick genom handledning. För att komplettera bilden av vilket stöd som specifikt erbjuds diakoner valde vi att kontakta den avdelning som erbjuder kyrkans anställda handledning och själavård (se bilaga 3). Efter detta telefonsamtal lades frågor kring handledning till i intervjuguiden inför de sista intervjuerna.

Kodning

Intervjuerna med diakonerna transkriberades och skrevs sedan ut för att kodas. Vi läste igenom transkriberingarna en första gång för att få en överblick av intervjuernas innehåll. Sedan läste vi igenom dem ännu en gång och skapade nyckelteman i marginalerna. Våra nyckelteman var följande: handlingsorientering, känsla av klarhet i syfte och i personligt uppdrag, prosociala intentioner, faktiskt själv, idealsjälv, bordesjälv samt diskrepanser. Tredje gången vi läste transkriberingarna använde vi oss av dessa nyckelteman för att orientera oss i materialet och markerade de ställen som vi kunde koppla ihop med begreppen. Citaten från dessa ställen antecknades ned i ett separat dokument där vi sedan översiktligt kunde strukturera upp det material som vi kopplade till våra frågeställningar. Citat från intervjuerna är redigerade på så sätt att vi tagit bort ljud och ord som stör läsningen och inte fyller en funktion i meningen som uttrycks. Exempel på detta är tillfällen då diakoner sagt “eeh” eller “då” upprepade gånger under tiden de formulerat sitt svar. Denna korrigering har gjorts för att underlätta läsningen.

Under arbetet har vi arbetat mycket gemensamt och för det mesta suttit tillsammans för att kunna diskutera och fördela ansvarsuppgifterna. Vi har känt att detta arbetssätt underlättat i kommunikationen och utformningen av studien. Under

transkriberingarna har vi dock för enkelhetens skull jobbat på olika platser, men i övrigt har vi läst, skrivit och intervjuat gemensamt.

Forskningsetiska överväganden

I vår studie har vi utgått ifrån de etiska principer som tillämpas i svensk forskning, vilka benämns som informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet (Bryman 2011).

Det första vi utgått ifrån är informationskravet vilket innebär att vi innan intervjuernas början informerat (se bilaga 1) de medverkande diakonerna om vårt syfte och upplägg av studien. Vi har förklarat att deras deltagande baseras på samtycke och att de kunnat avbryta sin medverkan om och när de vill (Svensson & Ahrne 2015; Bryman 2011). Vi informerade också om att de inte behövde svara på frågor de var obekväma med. I och med att vår studie berör ett ämne som eventuellt kunde upplevas personligt för deltagarna var det noga för oss att inte missa att ge dem någon information som skulle kunna påverka deras vilja att delta i vår studie, och därför gick vi noggrant igenom vårt informationsdokument innan intervjuerna tog sin början, både med varandra men även med den person vi gjorde vår "test-intervju" med. Utöver att be om samtycke till att genomföra intervjun inhämtade vi även samtycke till ljudupptagning under intervjun. För att undvika att diakonerna skulle tro att de måste fullgöra sitt deltagande valde vi att inte använda oss av ett skriftligt samtycke utan nöjde oss med ett muntligt, då detta inte anses uppfattas lika formellt och bindande (ibid.).

Vidare tog vi hänsyn till konfidentialitetskravet som innebär att det inte ska vara möjligt att identifiera studiens medverkande diakoner. Vi har strävat efter att diakonerna skulle känna sig så trygga och bekväma som möjligt då de deltagit i studien och har därför informerat dem om att vi fingerat deras namn, arbetsplats, intervjuplats och annat som på något sätt kan röja deras identitet i vår transkribering. Alla intervjuer transkriberades inom ett dygn, och vi är de enda som tagit del av intervjumaterialet eftersom vi vill garantera diakonernas anonymitet. Vi använder oss

även av nyttjandekravet vilket innebär att den information vi inhämtat om de enskilda diakonerna enbart kommer att användas inom vår studie (Bryman 2011).

Vi var medvetna om att våra intervjuer kunde komma att beröra känslig och personlig information från de medverkande diakonerna när vi exempelvis ställde frågor som rörde deras val att bli diakoner. Trots att intervjun innehöll “personliga” frågor anser vi att studien är etisk försvarbar eftersom diakonerna haft möjlighet att avböja att svara på frågor de inte önskat uttala sig om. Vi räknade med att möta diakoner med spridda åsikter och har försökt hålla oss så neutrala och objektiva som möjligt för att ingen av diakonerna skulle uppleva att frågorna vi ställde hade “rätta” och “felaktiga” svar (Bryman 2011).

6 Resultat och analys

Syftet med denna studie är att skapa en förståelse kring hur de diakonala vigningslöftena konkretiseras genom diakonernas sociala arbete. I detta kapitel besvaras studiens frågeställningar genom en analys av vårt insamlade material. Empirin presenteras och analyseras parallellt för att undvika upprepningar av innehållet. Inledningsvis presenterar vi kort diakonerna vi har intervjuat. Sedan analyseras empirin utifrån teman byggda på teoretiska begrepp utifrån Elangovan, Pinder och McLeans (2010) definition av kallelse och Higgins (1987) teori om självdiskrepans (self-discrepancy), vilka förklaras utförligare i kapitlet om teori.

Kärleksambassadörerna

I vår studie har vi intervjuat sju diakoner som är yrkesverksamma inom samma stift. Nedan följer en presentation av dessa där deras namn är fingerade. Samtliga av dem har en bakgrund antingen i socialt arbete eller i sjukvården vilket är en förutsättning för att bli vigd till diakon. Övrig information syftar till att ge en bild av deras olika bakgrunder samt vilken typ av diakonalt arbete de bedriver.

“ALMA”

Alma är en medelålders diakon som har bakgrund inom sjukvården med inriktning på barn. Alma har arbetat som diakon under närmare tio år och har under dessa år verkat i samma församling. Denna arbetsplats är en stadsförsamling och den främsta arbetsuppgiften för diakonerna där är själavårdssamtal.

“MARIA”

Maria är nyvigd diakon med sjuksköterskeutbildning och lärarexamen i bagaget. Maria är mellan 40 och 50 år och har tidigare arbetat som församlingspedagog inom kyrkan, och har alltid burit på en stark längtan efter att, med sina egna ord “få jobba med att bygga Guds rike här och nu”. Maria arbetar idag i en stadsförsamling.

“EMMA”

Emma är i 30-årsåldern, socionom sedan ett par år tillbaka och efter det diakonvigd. Emma har tidigare arbetat som alkohol- och drogterapeut och visste inte vad en diakon var då någon uppmanade henne att bli det. Däremot har Emma längtat efter att arbeta med det som diakonsysslorna innebär och trivs i sin diakonroll. Emma arbetar i en stadsförsamling.

“KIM”

Kim är drygt 40 år och arbetar som diakon inom sjukhuskyrkan. Kim diakonvigdes för dryga tio år sedan och studerade dessförinnan teologi med religionsbeteendevetenskaplig inriktning, samt arbetade inom församling och på en förebyggandeenhet med barn och familjer som precis fått uppehållstillstånd i Sverige.

“LOVE”

Love är närmare 60 år och har varit diakon i snart 25 år. Love utbildade sig till socionom nästan direkt efter gymnasiet och var efter det yrkesverksam inom bland annat kriminalvård, socialtjänst, sjömanskyrkan och som församlingskurator. Love

arbetar idag med enligt Love själv “ganska traditionellt svenskkyrkligt församlingsarbete” i en stadsförsamling.

“SARA”

Sara arbetar i en landsbygdsförsamling sedan knappt tio år tillbaka. Tidigare hade Sara tjänst som församlingspedagog, men är sedan cirka fem år vigd diakon. Sara är mellan 30 och 40 år och har tidigare arbetat inom äldrevård, förskola och särskola. Den inre kallelsen att arbeta med människor i alla åldrar har alltid funnits hos Sara och nu känner hon att hon hittat sin plats i det.

“LENA”

Lena är nyvigd diakon som tidigare arbetat som enhetschef under cirka tio år. Lenas resa till diakonyrket har varit lång och pågått sedan 1990-talet. “Resan” har gått via en bibellinje, socionomutbildning och chefsarbete tills Lena nu landat i sin roll som diakon. Lena är anställd i en stadsförsamling.

I hjärta och hjärna på diakoner

Vår analys är uppdelad i tre huvudteman: “Vad är diakoni?”, “Diakoni som en kallelse” samt “Löftena - ett betungande ok eller en plats för vila?”. Inom dessa ramar utvecklar intervjupersoner sina resonemang som står som grund för analys utifrån våra frågeställningar; hur vigningslöftena påverkar det diakonala sociala arbetet samt hur studiens medverkande diakoner resonerar kring löftet om att hjälpa behövande och hur detta omsätts i deras praktiska arbete.

Vad är diakoni?

Det diakonala arbetet ska enligt Björklund, Sandahl och Stenow (2004) vara kontextuellt, med andra ord anpassat utifrån behoven och förutsättningarna i den lokala församlingen. Under intervjuerna har en mängd olika diakonala verksamheter som församlingarna erbjuder beskrivits. Verksamheterna har en bredd och sträcker sig från allt mellan biljardklubb till arbete med gömda flyktingar.

Hallonsten (1993) menar att all kyrklig verksamhet har en diakonal sida eftersom den präglas av ett diakonalt tankesätt, även om han inte skulle kalla all verksamhet diakoni. Det diakonala tänket som präglar verksamheterna kallar han för basdiakoni, och en beskrivning av detta tankesätt återfinns hos Sara när hon beskriver delar av sin församlings verksamheter:

Sen har vi sopplunch, middagsbön, som är det klassiska, och sen har vi också biljard. Det är för... det är väl för alla, men det är ett gäng äldre herrar som kommer och spelar biljard här och fikar. Och varje vecka kommer damerna och spelar dart. Och det tänker jag det är en slags diakoni i det. Det har blivit så att man kommer upp och hälsar på och säger hej och så, men de sköter sig själva och oftast är det ju det också. Det är diakoni, att vi anställda behöver inte alltid vara med. Men vi kan påbörja det för att sen hitta 'där, du kan säkert göra det här'. Låta den personen växa. Så det har vi som lite speciellt så, diakoni. Gudstjänstlivet har vi, det är ju också diakoni... Alltså tänket i allt det vi gör är ju diakoni, i våra verksamheter. Jag tänker att körerna har också med diakoni att göra (Sara).

Björklund, Sandahl och Stenow (2004) menar att det finns tre typer av diakoni: förebyggande, akut samt politisk/profetisk diakoni. Den förebyggande diakonin i församlingarna kan ses som dess återkommande verksamheter. Dessa behöver nödvändigtvis inte ha en diakon närvarande, utan kan vara vad Hallonsten (1993) skulle definiera som basdiakoni. Diakonerna ger ytterligare exempel på denna typ av diakoni: barngrupper, konfirmandarbete, familjeträffar, kvinnogrupper, dragspelsklubb, stickklubb, reflektionsgrupper, rådgivning, integrationsprojekt och hembesök.

Följande verksamheter ingår vanligtvis i diakonernas uppdrag, exempelvis: själavårdssamtal, diakonimottagning, jourberedskap, uppsökande verksamhet, sorgegrupper, praktisk hjälp med att exempelvis söka fondmedel eller följa med till

socialtjänsten. Lena berättar att hon har kontakt med gömda flyktingar, och att hennes församling samarbetar med en jurist på rådgivningsbyrå för att kunna ge dessa hjälp när det är möjligt. De flesta diakoner berättar att de likt Lena fungerar som en spindel i nätet som kan hänvisa människor vidare till rätt hjälp. Insatserna som nämnts ovan kan till sin karaktär både vara förebyggande och akuta beroende på situation (Björklund, Sandahl och Stenow 2004). Flertalet diakonala insatser bedrivs av volontärer, men ofta har diakonen ett övergripande ansvar för insatserna.

Saras resonemang nedan skulle utifrån Björklund, Sandahl och Stenow (2004) kunna tolkas som att hon anser att den akuta diakonin går före den förebyggande:

Det är också väldigt viktigt som diakon, tycker jag, att inte ha verksamheter så att man inte hinner med det akuta eller det som är det viktiga. Och vad är det viktiga? Jo det är att vi ska kunna möta, jag ska inte säga att 'jag har inte tid för jag har en verksamhet att gå till'.

Alma i sin tur ger ett konkret exempel på akut diakoni:

Det händer att någon hamnar i mitt eget gästrum hemma och det är inte riktigt så man ska lösa problem, men jag är fri att göra det, alltså det är mitt ansvar och mina bedömningar.

Den intervjuade beskriver även hur politisk/profetisk diakoni kan se ut i sin församling:

Ett annat sätt som vi kallar för profetisk diakoni, det är att vi lyfter samhällsfrågor. Nu till exempel rullar ju metoo-debatten, den gör ju det av sig självt, men det finns ju andra många gånger osynliga saker som diakoner har lyft. Oegentligheter eller fel i politiken där politiska beslut gör att människor faller mellan stolarna. Till exempel när man ändrade förtidspensioneringsbeslut och arbetslöshetsersättningar och sånt så var det

väldigt många som plötsligt ramlade, där det fanns ingen väg för dem att klara sig ur och då gjorde man stora upprop kring det och skrev på listor och lyfte den frågan på riksnivå. Så att sånt gör vi emellanåt, kan vara även i lokala ämnen, kanske att man säger att ‘nu har ni tagit bort den busshållsplatsen som var närmast det boendet och ni måste se till att flytta den igen lite närmare’, så att det kan ju vara stora och små saker, whatever (Alma).

När Alma uttalar sig vidare om samtliga diakonala prioriteringar säger hon: “Vi är alltid beredda att släppa taget om det som behöver göras om någon annan gör det, och så sätter vi ficklampan på något nytt ställe”. I Jeppsson Grassmans (2001) forskning presenteras diakonin som ett komplement till den offentliga sektorn. Detta tolkar vi som en social aspekt då omgivningens förväntningar på de diakonala uppdragen och verksamheterna påverkar utformningen av dessa. Alma beskriver hennes arbete i samma anda, hon förklarar att den diakonala verksamheten ska täcka de “luckor” som finns, samtidigt som diakoner alltid ska vara beredda att släppa ansvaret för verksamheter om andra, exempelvis kommunen, skapar insatser för samma målgrupp.

Diakoni som en kallelse

I avsnittet om kallelse utgår vi främst ifrån Elangovan, Pinder och McLeans (2010) definition av kallelse med dess tre komponenter: handlingsorientering, känsla av klarhet i syfte och i personligt uppdrag samt prosociala intentioner. Det visade sig vara svårt att strukturera upp detta avsnitt utifrån de tre komponenterna då många av diakonernas citat berör fler än en av komponenterna. Därav har vi valt andra underrubriker baserat på teman som framkommit i diakonernas svar, dock kan många av citaten platsa under flera rubriker.

Sekulära och religiösa handlingar

Ett kriterium för att något ska räknas som en kallelse är handlingsorientering (Elangovan, Pinder & McLean 2010). Handlingarna som diakonerna utför har vi valt att dela in i sekulära och religiösa handlingar. De sekulära handlingarna är inte direkt

kopplade till den kristna tron och kan ofta vara kortsiktiga, medan de religiösa präglas av tron och tjänar till ett "högre syfte".

Maria berättar att diakonerna i den församling hon arbetar i lägger en och en halv månad per termin åt att hjälpa människor att skriva fondansökningar, vilket hon beskriver som en stor belastning:

Den här längtan efter upprättelse den hinner man inte med då, utan det är bara skriva, skriva, skriva, så då så tänker man 'Uu, de kommer inte igen för de har fått det de vill ha liksom'. Och då känner jag 'men jag hann ju inte med, vart tog mitt uppdrag vägen nu?'.

I detta citat beskriver Maria en upplevelse av att hon inte utför sitt uppdrag fullt ut, när hon uttrycker att "upprättelsen" inte hinns med. Detta kan ses som ett socialpsykologiskt fenomen, där Maria uttrycker en diskrepans mellan vad hon skulle vilja göra och vad hon faktiskt gör. Att hinna med dem båda skulle kunna tolkas som Marias idealsjäl (Higgins 1987).

Love reflekterar nedan kring vad en diakon kan göra som inte en socialarbetare i den offentliga sektorn kan. Då framkommer behovet av ett utrymme för existentiella frågor och uttryck, vilket är ett återkommande tema i alla intervjuer. På så sätt kan diakonin motiveras utifrån ett behov av andlighet (Jeppsson Grassman 2001; Blennberger 1999). Diakonerna menar att diakonin kan erbjuda "något mer" än den offentliga sektorn i detta avseende. Love menar dock att man inte ska använda religiösa inslag om det inte efterfrågas:

...vi avslutade med att gå in och tända ett ljus, det var en ljusglob, tillsammans och be en bön och sen så skildes vi åt där. Och det är ju specifikt Svenska kyrkan, eller kyrkan överhuvudtaget att man gör så, att man kan göra så och att det här med riterna, att gå och tända ett ljus, att det kan vara, be en bön, det kan liksom vara en funktion. Så gör man ju inte när man jobbar i

socialtjänsten. Men det som känns viktigt för mig, som ofta är diakonins signum, det är ju att vi möter människor där man är. Vill inte, kommer du till mig och vill prata om relationer då pratar vi om relationer, då säger inte jag “men ska vi inte prata om, och tänka lite på Gud? (Love).

Det meningsfulla uppdraget

De diakonala vigningslöftena finns endast i diakonvigningen inom Svenska kyrkan. Antagningsprocessen för diakoner är långdragen innan diakonerna slutligen vigs och avger sina vigningslöften. Med dessa speciella yrkesvillkor fann vi det intressant att fråga diakonerna hur de ser på sin yrkesroll: vad som är speciellt för just diakonin och deras löften samt om de inte hade kunnat utföra samma arbete fast med en annan yrkestitel. Eftersom diakonyrket är en kallelsetjänst kopplas denna del av analysen till Elangovan, Pinder och McLeans (2010) kriterium *känsla av klarhet i syfte och i personligt uppdrag* som ingår i begreppet kallelse. Utifrån vår tolkning präglas diakonernas svar av ett psykologiskt perspektiv där deras individuella värderingar, tankar och prioriteringar i kallelsen framkommer.

Kyrkan kan göra så mycket annat när det gäller den andra hjälpen, men det här andra, att finnas till, att stötta, jag tror också att kyrkan har den här tiden som saknas hos folk. Men jag har tid, jag kan komma hem till dig, vi kan bara sätta oss ner en liten stund, jag kan alltid lyfta luren, man behöver inte boka, vi dokumenterar ju inte, vi har ju inte de bitarna som kanske blir en rädsla för många (Sara).

Sara berör i citatet ovan den diakonala särart som Jeppsson Grassman (2001) menar att kyrkan gärna framhåller. Maria och Emma belyser också detta när de beskriver sin roll:

Skillnaden mellan en icketroende socialarbetare och en troende socialarbetare och en diakon är ju att jag kan ju säga det till en konfident eller någon att ‘ja men jag tror att Gud har en alldeles speciell omsorg, jag tror att du är älskad

och Gud har planer för dig och vill du att jag ska be för dig?’, det kan man ju inte riktigt som socialarbetare där är ju skillnaden (Maria).

Sen kan jag ha längtan efter att... Jag kan ju tro att hade man pratat mer om existentiella behov och andliga behov och längtor så hade kanske psykiska ohälsan bland unga sett annorlunda ut (Maria).

Alltså socialt arbete är fantastiskt på alla sätt och vis, men som diakon så, dels så upplever jag att jag är lite friare... Jag kan också med liksom hela kyrkan i ryggen knyta an till det som jag tror är en otrolig kraftkälla för människor, och det är ju deras religiösa tro och andliga längtan, på ett sätt som jag inte tror att jag skulle kunna göra om jag exempelvis satt i ekonomiskt bistånd eller så.

Utan att för människor som kanske inte har så mycket makt över sitt eget liv av olika skäl så kan jag ju ändå ha en makt i min tro och i min andlighet som ingen kan ta ifrån mig, oavsett min ekonomiska situation eller mitt psykiska mående eller så. Alltså här är någonting som jag kan bygga på som kan vara en positiv kraft i mitt liv, och kan vi som kyrka hjälpa människor att upptäcka den kraften och att bygga på den på ett positivt sätt. Så tänker jag att det är någonting som jag kan göra som diakon som jag kanske inte hade kunnat göra som socionom (Emma).

Samtliga diakoner som ingår i studien har resonerat på liknande sätt som Sara, Maria och Emma gjort ovan. Som Jeppsson Grassman (2001) belyser har kyrkan en benägenhet att framställa sitt sociala arbete som unikt, vilket även diakonernas uttalanden här vittnar om. Diakonerna har betonat det andliga och existentiella dimensionen som en möjlighet de har att erbjuda människor de möter.

Diakonerna berättar också varför de valt att verka inom diakonin:

Jag tror att jag alltid liksom har haft det hära lilla speciella ögat... Den inre har nog alltid funnits där fast man har kanske inte riktigt, jag har kanske inte

förstått att det är diakon, utan jag har alltid tänkt att människor i alla åldrar... som jag skulle jobba med, som var mitt kall (Sara).

Jag tilltalades av det friare sättet att arbeta som man gör inom diakonin. I relation till inom att jag var inom socialtjänsten eller kriminalvården till exempel, och att man jobbar liksom med hela människan utifrån att man har själavårdande samtal och den andliga biten också inom våra kyrkliga sammanhang, alltså helheten (Love).

Under intervjuerna pratade samtliga diakoner om Guds påverkan för dem och deras arbete. De har ständigt återkommit till att deras arbete inte hade varit möjligt att utföra om de inte "fått kraft från Gud" och kunnat "luta sig mot och vila i honom", vilket kan tolkas som en trosbaserad förankring, vilket en religiös yrkesrelaterad kallelse kräver (Elangovan, Pinder & McLean 2010). Detta sätter Kim och Sara ord på:

Bönen har blivit en stor del för mig som diakon sen jag började jobba i sjukhuskyrkan kan man säga, jätteviktig. Min relation till Gud helt enkelt, den är jätteviktig, annars så skulle jag, skulle verkligen inte klara av det här kan jag säga, det skulle jag inte göra (Kim).

Mitt verktyg är min tro, och den måste jag lita på. Gud är med, man är aldrig själv på det sättet utan man har alltid Gud med sig (Sara).

Jeppsson Grassman (2001) menar att det unika med det diakonala arbetet är människosynen, den kristna tron och omsättningen av dess innehåll till praktisk handling, samtidigt som det påverkas av handlingsutrymme. Detta är något som framkommer i diakonernas resonemang om trons betydelse för deras arbete. Ibland har diakonerna haft svårt att definiera sina tankar kring de mer abstrakta delarna av sitt arbete. Detta överensstämmer med det Rolf Stål (1999) skriver om diakonins särskilda kvalitet som är både svårdefinierad och abstrakt. Samtliga diakoner har

dock uttryckt trons betydelse och att deras arbete har något “mer” att erbjuda än annat socialt arbete.

Det är det jag behöver göra, att ser jag till att jag lever i det här kärleksflödet hela tiden i Gud så är det det som räknas. Och det låter som att jag tar ifrån mig själv ansvar på ett sätt att såhär ‘ööh, det enda jag behöver göra är att vara i Gud’ men jag är också hundra procent övertygad om att om jag står i den kärleksrelationen så får det konsekvenser. Och de konsekvenserna är att jag inte kan göra annat än att leva i det här, om jag ska leva som Kristi tjänare så måste jag ha Kristus som förebild och Kristus var ju verkligen en person som stod konstant i det här kärleksflödet och sen fick det konsekvenser, för att vi har inget annat val. Också påminna mig själv om att det är ett otroligt privilegium att få göra det här, och att få ha den här rollen och att ha blivit betrodd med den här ämbetsrollen och att det, dels är en kärleksrelation med Gud och att det också är en tillitsrelation till kyrkan (Emma).

Att hjälpa de behövande

Det diakonala arbetet är prosocialt till sin karaktär, det utövas alltså för andra människors skull och detta är en av förutsättningarna för att ett yrke ska vara en kallelse enligt Elangovan, Pinder och McLean (2010). Engel (2008) menar att solidaritet gentemot “trasiga och nedtrampade” människor är grundläggande för diakonin, vilket återspeglas i diakonernas andra vigningslöfte:

“Vill ni [...] hjälpa dem som behöver er tjänst och stå på de förtrycktas sida?”

(Biskopsbrevet 2014, s. 47). Nedan resonerar diakonerna kring vigningslöftet, först beskrivs deras syn på att hjälpa och sedan beskrivs vem “de förtryckta” är som löftet talar om.

I väldigt, väldigt många fall så innebär hjälpa i mitt arbete att bara stå med.

Att vara den som bara står ut tillsammans med en annan människa. Många av dem jag möter kan jag inte hitta en, en lösning på, praktisk, fysisk eller ekonomisk lösning för. Vi kan, visst vi kan hjälpa lite ekonomiskt, vi kan sätta

in kontakt och nätverk och sånt, men väldigt ofta så handlar det bara om att inte låta den här människa stå ensam i det han eller hon eller hen står i (Emma).

Flera diakoner betonar den prosociala delen av diakonin vilken tar sig uttryck i att se och bekräfta människorna man möter. Det i sig kan enligt diakonerna vara att hjälpa:

För de, ofta dem man möter i diakonin är inte vana vid att bli sedda och bekräftade helt och fullt och bara att bli det 'jag lyssnar på dig och din berättelse och jag tar den till mig till hundra procent', bara i det händer någonting som man kan bygga vidare på sen. [...]

Man kan stå på barriaderna och liksom prata för en hel grupp och det ska vi göra. Men för mig handlar det nog mer om upprättandet för var och en, att bli mottagen som en hel människa, att bli bekräftad så att 'här sitter jag för dig och du är en fullvärdig, högt älskad människa och har full rätt att sitta där du sitter' (Maria).

Även Sara pratar om omsorg och kärlek gentemot de människor diakoner möter: "Diakoni är omsorg om andra människor. Att bry sig om, och att se det här lilla extra. Att... kärleksbudskapet, det är diakoni." Lena anser: "Att vara en medvandrare på något vis är väl också att vara diakon." och Alma uttrycker diakonins hjälpande roll med andra ord: "Väldigt mycket som en diakon gör behöver inte kosta för det handlar mycket om att bygga relationer, det handlar om att uppmuntra andra människor."

I citaten ovan beskriver diakonerna sitt uppdrag och de handlingar de utför i form av att se, upprätta och bekräfta andra människor. I detta ryms både det diakonerna gör och att de visar omsorg gentemot andra. Med andra ord berörs både diakonernas handlingsorientering och prosociala intentioner, vilka båda är delkomponenter av en kallelse (Elangovan, Pinder & McLean 2010). Kallelse i dess religiösa bemärkelse är enligt Nationalencyklopedin den gudagivna livsuppgiften att i ord och handling utföra Guds vilja. Hallonsten (1993) poängterar att alla människor som är döpta in i den

kristna tron är kallade till ett diakonalt levnadssätt, men att de anställda diakonerna även har det som yrke, vilket framkommer i diakonernas resonemang kring vad diakonal hjälp innebär. Diakonerna Emma och Kim beskriver med egna ord vad deras kallelse innebär:

Om man ska förenkla diakoni så är det att göra Guds kärleksgärningar. Så det är på ett sätt att stå i ett flöde, mellan Gud och människor, Guds längtan och människors behov [...] Att vara en liten kärleksambassadör (Emma).

Jag skulle säga att sjukhuskyrkan i sig är väldigt diakonal, det är diakoni vi bedriver här. Det är ju inte sådär jättemycket prästerliga uppgifter utan vi söker ju upp människor på avdelningar, så det är ju mycket uppsökande verksamhet. Det är på något sätt vad jag som diakon är ämnad till att göra i mitt uppdrag, det finns ju på ett sjukhus (Kim).

Den diakonala hjälpen kan se olika ut beroende på församlingen och dess medlemmar, resurser, prioriteringar och personlighet hos diakonerna. Diakonin måste enligt Björklund, Sandahl och Stenow (2004) vara kontextuell, vilket i diakonernas svar kan tydas att den är.

Att stå på de förtrycktas sida

I det andra vigningslöftet innefattas förutom att hjälpa behövande även att diakonerna ska "stå på de förtrycktas sida". Diakonerna fick därför frågan om vilka de förtryckta är och vilken problematik dessa har samt hur diakoner konkret står på de förtrycktas sida.

Det kan vara vem som helst. Det kan vara du, det kan vara jag. [...] jag tänker att det är livssituationer som man hamnar i och det kan vara vem som helst, grupper till enskilda människor, och det går aldrig att mäta. Jag kan aldrig mäta utsattheten hos folk eller vem som är mest förtryckt. För förtryckt kan vara så olika i olika situationer (Sara).

Flera av studiens medverkande diakoner ifrågasatte “de förtryckta” som ett användbart begrepp, trots att denna term används i de diakonala vigningslöftena. På frågan om vilka de förtryckta är valde flera att istället prata om förtryckande strukturer i form av orättvisor i samhället och menade att det inte går att identifiera en förtryckt människa. De menade då att det ligger på ett individuellt plan att avgöra om man anser sig vara förtryckt eller inte. Andra hade lättare att definiera vissa grupper som förtryckta. Några diakoner använde hellre begreppet utsatthet för att beskriva vem man förväntas hjälpa enligt löftena eftersom de ansåg att det fanns en laddning i ordet förtryck.

Den utsatthet som jag har stött på och som jag ser väldigt tydligt är ju vissa grupper, romerna, de asylsökande, de våldsutsatta kvinnorna, de fattiga studenterna som kommer hit, de är jättetydliga och de syns överallt för så ser det ut i [stad] (Emma).

Jag har nog aldrig i något annat område träffat så många som här som egentligen, många är vanliga skötsamma människor som hamnat i knepiga situationer, inte minst då ekonomiskt och även ensamhet och så. Och det kan handla då om sjukdom, arbetslöshet och ofta separation, skilsmässa också. Alltså de tre faktorerna kan göra att livet rasar, egentligen för vem som helst. Diakonin ska värna om de som är utsatta, att vi ska hjälpa på det sätt som vi kan. Sen är det inte alltid säkert att vi kan hjälpa på ett klokt sätt, alltså ibland så måste jag säga att det här kan inte jag göra någonting åt, men du kanske kan söka någon annanstans (Love).

Biskopsmötet (1990) beskriver diakonens uppdrag i termer som ett förmedlande av Guds kärlek genom att hjälpa sjuka, värna de minsta, mätta hungriga, kämpa för rättvisa och delaktighet för alla, försvara utsatta, trösta sörjande, ge röst åt de tystade och stödja de svaga. Diakonerna uttrycker vidare exempel på vems sida de förväntas stå på enligt det andra vigningslöftet:

“Den mest förtryckta människan det är kvinna som är heroinist och lever på gatan, det är en förtryckt människa. Ja, människor som av samhället ses som osynliga, och inte syns och inte vågar synas och ta plats.” säger Kim och berättar om ett av sina uppdrag som handlar om att finnas tillgänglig för samtal på “sprutbytet”, det vill säga den verksamhet som lämnar ut rena kanyler till missbrukare för att minska smittspridning. En annan problematik enligt Kim är: “Ensamhet, det får jag höra ofta, ofta, ofta, ofta.” och syftar på personer som sitter ensamma i sina lägenheter. Kim undrar vem som tar sig an dem. Det är del av det diakonala uppdraget, men eftersom en sjukhusdiakon arbetar på sjukhuset hänvisar Kim dessa typer av insatser till diakoner i församlingsarbete. Flertalet diakoner pratar om ensamma personer och frågar sig hur man kan nå dessa, Emma uttrycker följande:

...ensamheten som finns här bakom väggarna i [stad] är otroligt svår att hitta in i för det innebär ju också att de på något sätt måste, det är ju ingen som självidentifierar sig som ett offer eller som ensam om det inte är väldigt, väldigt tydligt, för det är ju otroligt smärtsamt tänker jag. Och det är det där, hur når vi de här människorna som vi ser är i ensamhet eller risk för ensamhet, utvecklande av psykisk ohälsa, utvecklande av kanske ett missbruk? (Emma).

Trots att de flesta diakoner i studien sa sig uppleva ensamma människor som en utsatt grupp att prioritera var det ingen av dem som kunde ge svar på hur dessa ensamma människor skulle kunna nås. Detta skulle enligt Higgins (1987) kunna tolkas som en motsättning mellan det faktiska självet och självguiderna (idealsjälvet och bordesjälvet), men diakonerna tycks inte ha svar på hur denna motsättning skulle kunna undgås.

Emma pratar om utsatthet och får en följdfråga om vissa personer “faller mellan stolarna”. Hon svarar: “Ja och för vissa grupper så finns det ju inte ens några stolar. Ja men titta på våra EU-migranter, där finns inga stolar för dem att sitta på, det finns liksom inga lagstiftningar som tar hänsyn till 500 år av antiziganism.”

De förtryckta så som jag tänker på det är de som ifråntas det, de basala rättigheterna, som inte får plats att säga, att såhär tycker vi, det här händer oss, de som inte får vård fast de behöver det fast de behöver det, alltså så, på grund av liksom lagar och regler så. Jag träffade en kvinna som inte har rätt till vård, därför att vården anses inte akut, för att hennes cancer inte sprider sig tillräckligt snabbt, det tänker jag är en förtryckt människa. Där kan inte jag hitta någon lösning, för jag sitter inte på migrationsverket, jag sitter inte på socialtjänsten, jag sitter inte på sjukhuset, jag är inte läkare så, det enda jag kan göra är att vara med den här kvinnan. Jag kan sitta med henne, jag kan hålla hennes hand, jag kan tända ett ljus för henne, vi kan be tillsammans. När jag börjar ge upp så finns himlen kvar som ett hopp, och det kanske också är en annan del som jag inte kan göra som socionom- det här, att faktiskt hjälpa människor, att dö (Emma).

I Emmas avslutande citat för detta stycke framkommer förutom en redogörelse över vem som kan vara förtryckt även en beskrivning av hur bemötandet av de förtryckta kan se ut i den konkreta diakonin. Detta sammanfattar analysens avsnitt som utgår från diakonernas kallelse: dess handlingsorientering, klarhet i uppdraget och dess prosociala intentioner i vad Emma som diakon gör, vilken mening det har och att intentionen är att hjälpa den cancersjuka kvinnan. I samtliga intervjuer har den kallelse som diakonerna upplever framkommit i deras resonemang och beskrivningar av sina arbetsuppgifter och de människor de genom sitt arbete möter.

Löftena - som ett betungande ok eller en plats för vila?

I frågan hur vigningslöftena påverkar det diakonala arbetet intresserade vi oss för om det är möjligt att leva upp till löftena och ställde frågor kring hur diakonerna ställer sig till löftena och vad dessa betyder för dem. Diakonernas resonemang kring dessa frågor tolkas både utifrån begreppet diskrepans och kallelse.

Ett omöjligt uppdrag?

Det är en stor sak när man går in i vigningen och man får en handpåläggning där med en välsignelse som man får med sig, och så avger man de här löftena. Men man får också löften, alltså lika mycket som jag lovar att ställa mig i tjänst för det här, den här nöden som ni nu har lyft så får jag också löften om stöd i det. Och det betyder väldigt mycket, att jag står inte ensam (Alma).

Almas beskrivning av sin diakonvigning har en tankegång som återkommer hos samtliga diakoner. Diakonerna uttrycker att vigningslöftena är stora, vilket kan förstås som ett uttryck för att de upplever att de inte kan leva upp till vigningslöftena fullt ut. Med andra ord skulle detta enligt Higgins (1987) teori om självdiskrepans kunna tolkas som en motsättning mellan deras faktiska själv och deras bordsjäl. Dock menar diakonerna att vigningslöftena inte går att leva upp till i egen kraft, utan att detta ska ske med hjälp av kyrkan och Guds kraft. Diakonerna uttrycker vad man enligt Elangovan, Pinder och McLeans (2010) definition av kallelse skulle kunna förstå som en klarhet i deras personliga uppdrag, när de förklarar att detta uppdrag inte är något man ensam ska leva upp till. Nedan uttrycker sig diakonerna om vigningslöftena vilka vi anser röra både en social och socialpsykologisk aspekt då diakonerna lyfter fram hur omgivningens förväntningar har påverkat och fortfarande präglar deras yrkesval:

När jag såg vigningslöftena första gången så tänkte jag 'åh snälla nån, det här är ju, vad är det här? Ska jag liksom utföra allt det här?' och det kändes mer som, liksom ett ok på axlarna. Jo, men jag vet ju att, att allt det här är ju med Guds hjälp liksom, annars så skulle det inte fungera. Sen tittade jag nog på dem mer bokstavligt i början och brydde mig mer om dem i början (Kim).

Det är inte jag som själv ska lösa nöden utan jag ska tillsammans med Gud stå bredvid människor, finnas tillsammans med dem i den nöd som vi delar (Alma).

De [underförstått: vigningslöftena] betyder otroligt mycket. Att säga ja inför dem, det var otroligt starkt. Och att, till skillnad då att jobba i någon annan organisation så har jag Gud, lika väl som att jag måste lita på Gud så måste Gud lita på mig (Sara).

Emma beskriver att hon upplever en frihet i att vigningslöftena inte främst är till en organisation, utan till Gud:

Min rättighet att så att säga stå i den här positionen och utföra det här, Guds arbete, att vara en kärleksambassadör. Det beror inte på min egen prestation utan det beror på att vi har en kärleksfull Gud som vill någonting och att det är faktiskt inte jag som individ som ska göra det här, utan det är jag i en ämbetsroll (Emma).

Enligt Hallonsten (1993) är, som Maria säger nedan, alla kristna kallade till att utföra diakonala gärningar. Marias syn på sin diakonala roll beskriver hennes väg från vad man enligt Elangovan, Pinder och McLean (2010) skulle kunna kalla en religiös icke-yrkesrelaterad till en religiös yrkesrelaterad kallelse. Maria sätter även in diakonen i ett större sammanhang, den världsvida kyrkan som inkluderar samtliga bekännande kristna.

Lever jag efter mina löften i hjärtat? Ja, men det tror jag inte jag gör för att jag är vigd diakon, det tror jag mer att alla människor som har en levande tro på Gud skulle kunna skriva under på, det tror jag. Det är inte så att jag inte försökte leva som Kristi tjänare innan jag blev vigd, det är ingen skillnad. Men däremot, nu kan jag vila i det, nu kan jag ha det som kompass, jag kan ta min riktning härifrån och jag tycker att jag lever efter det (Maria).

En av studiens frågeställningar handlar om hur diakonernas vigningslöften påverkar deras sociala arbete. Nedan uttrycks att löftena är till hjälp för diakonerna eftersom de ger en ledning i deras uppdrag, vilket är en del av att uppleva känsla av klarhet i syfte och i personligt uppdrag (Elangovan, Pinder och McLean 2010). Detta kan ses som ett samspel mellan både psykologisk och social aspekt då de berör individernas egna värderingar och personliga tro i relation till kyrkans förväntningar på deras kallelse. Två diakoner beskriver nedan hur vigningslöftena ger dem vägledning i mötet med människor.

Alltså, jag tänker att varje möte man möter människor och framförallt samtalen, själavårdssamtalen, så vilar jag i löftena för att kunna hjälpa andra. Och att ha med mej kärleksbudskapet och att 'vad vill du att jag ska göra för dej?' som Jesus ställer, den frågan tycker jag är otroligt viktig (Sara).

En förankring, en flytväst, någonting att gå tillbaka till och hitta riktningen. För det är lätt att svaja in på sidovägar och så, men här hittar jag riktningen, det är faktiskt detta jag ska göra. När det känns hopplöst eller tröstlöst och så, så kan jag vila i detta, just att jag ska uppmuntra och frigöra folk till det som är gott... För mig är det en tröst (Maria).

När det man lovat är svårt att leva upp till

Vigningslöftena är också svåra för diakonerna då det är stora ord som kan vara svåra att leva upp till. Man kan se löftena som en måttstock för diakonernas bordesjälv, alltså hur de borde vara och hur de borde agera i sin yrkesroll. Diakonerna uttrycker vad man kan tolka som en diskrepans mellan deras bordesjälv och deras faktiska själv:

Diakoni är ju abstrakt och måste få vara tror jag, och jag tror det är också frustrationen för många diakoner 'ja men vad gör jag egentligen? Jag gör ingen nytta, jag bara springer runt och duttar'. Men jag tror att det måste vara

så, för annars så hamnar vi i socialarbetarfacket där det ska, problem ska åtgärdas och man ska kunna skriva in det som åtgärder, nej det är förfärligt. Men ibland kan vi bara sitta och lyssna på en historia och ingenting annat. Jag tror att det måste få vara så (Maria).

Man tänker att 'ah, vad gör jag egentligen, jag lyckas inte med någonting, jag måste vara världens sämsta diakon', nej men, Gud har sagt ja och kyrkan har sagt ja, jag får vila i det. För mig är det gott att kunna vila i vigningen, annars så hade jag nog lättare kunnat hamna på den vägen att jag blev en socialarbetare utan verktyg (Maria).

Löftena kan också vara svåra att identifiera sig med. Love uttrycker nedan att bristen på diakonförebilder gjorde valet att diakonvigas svårt:

Jag hade gått utbildningen men jag var inte vigd för jag hade lite svårt för det här med vigningen då. Alltså det var nog att identifiera mig liksom med det här med diakon, den gamla rollen, jag hade nog inte tillräckligt med förebild som jag kände att jag kunde känna mig ett med. Det här med vigung och löften och sådär, det kändes stort och det var en viss osäkerhet inför det (Love).

Love berättar också att det finns dagar när löftena inte är så lätta att leva upp till eftersom de sätter en press på hur man förväntas agera. Detta kan utifrån ett socialpsykologiskt perspektiv tolkas som att löftena genererar en diskrepans mellan Loves bordesjäl och faktiska själv (Higgins 1987). Love berättar:

Ibland kan jag känna såhär, barmhärtighetens tecken, att det förpliktigar att gå in på Ica med diakonskjortan på. Alltså jag kan känna glädje och stolthet på ett sätt, men det förpliktigar på det sättet att det kräver nästan att jag stannar upp och ger en människa tid om någon vill säga någonting och prata med mig.

Lite så kan jag känna ibland om jag har lite bråttom och ska hem, eller någonting, att jag har inte tid nu, jag måste bara handla tre saker (Love).

Kim reflekterar över vigningslöftenas påverkan på livshållningen: “Ja men ett arbete, men det är ju också då lätt att det här inbegriper ju mig ganska mycket som människa, jag tänker privat också, och så, hur ska jag bete mig privat? Det går inte att gå runt och göra det här hela tiden, då blir jag ju inte gammal, eller hur?” Kim uttrycker att löftena inte går att leva upp till i rollen som både professionell och privatperson. På arbetstid anser sig däremot Kim leva upp till vigningslöftena:

Det tycker jag att jag gör varje dag. I och med då skulle jag få sluta, jag skulle inte kunna jobba kvar här om jag inte gjorde det, utan det krävs av mig hela tiden att göra det här på sjukhuset. Så det är jag tvungen att göra, hela tiden. Det går liksom inte att gömma sig, eller att springa för då blir det ingenting, då blir det liksom ingen sjukhuskyrka (Kim).

Kim menar att arbetsuppgifterna på sjukhuskyrkan speglar de diakonala vigningslöftena, och att de därmed är ett måste att leva upp till. Man kan tolka detta som att Kim inte upplever någon diskrepans mellan bordesjälvet och det faktiska självet i sin yrkesroll.

Engels (2008) forskning syftar till att kartlägga motsättningar i det diakonala uppdraget och hur det utförs i praktiken. Hon tar även upp hur diakonernas personligheter och bakgrund präglar kvaliteten på arbetet som utförs. Lena och Maria uttalar sig om att leva upp till förväntningar och vad man kan förvänta sig av en diakon:

Det här med att vara good-enough-diakon, är det okej liksom? Jag är också människa, jag är hel, bara det är väl också att visa på att man har svaga sidor och starka sidor och försöker se människor med lika värde, alla människor är lika älskade, sen lyckas jag inte alltid (Lena).

Det är viktigt att visa att en diakon är också bara en vanlig människa (Maria).

När Kim pratar om församlingars diakonala prioriteringar beskrivs vad man utifrån Elangovan, Pinder & McLean (2010) skulle kunna se som en tydlighet i känsla av klarhet i uppdrag, vilket Kim anser att viss annan diakoni saknar:

Jag menar, varför ska vi dela ut julblommor som står inne och vissnar på diakoniexpeditionen liksom, och kostar en massa pengar, det finns ju ingen anledning, eller hur? Varför ska vi gå och dela ut en blomma till en människa som går till församlingshemmet varje dag och har god social gemenskap, det är ju helt meningslöst. Gå hem till någon som är ensam istället. [...] Vi behöver inte mer föredrag i församlingshemmen om jag säger så, där vi ska sitta och mysa hela tiden... Vi ska göra riktigt diakonalt arbete helt enkelt alltså, och det är att hjälpa de här människorna, där hoppet inte finns, det är där lågan är svår att hitta, man vill inte leva helt enkelt (Kim).

Kims uttalande speglar den konflikt som råder mellan vad församlingens diakonala uppdrag är och vilken diakoni de faktiskt utför (Engel 2008). Kim problematiserar i detta citat den förekommande konflikten mellan diakonens uppdrag och det faktiska utförandet, vilket även kan kopplas till kallelsebegreppet: handlingsorientering samt känsla av klarhet i syfte och i personligt uppdrag. Ur ett socialt perspektiv överensstämmer Kims syn på de diakonala prioriteringarna med de förväntningar på diakonin som finns hos den svenska befolkningen, som enligt Hollmer och Bäckström (2014) är att möta och hjälpa människor långt ifrån arbetsmarknaden. Likt den menar Kim att diakonin främst ska rikta sig till dem som verkligen behöver hjälp.

Sammanfattning

Utifrån vår första frågeställning om hur vigningslöftena påverkar diakonernas sociala arbete har vi funnit att diakonerna anser att löftena är värdefulla för deras arbete. Samtliga diakoner har resonerat kring att löftena ger dem en riktning och ledning i

deras uppdrag samtidigt som löftena är något de kan "luta sig mot" då arbetet är svårt. Dessutom har samtliga diakoner belyst vikten av att de inte bara avgett löften utan även fått löften från kyrkan och Gud om hjälp i deras uppdrag, och att deras diakonala arbete hade varit omöjligt att utföra om de inte hade fått kraft från Gud till det. Några diakoner upplever löftena som en plikt att leva upp till, vilket de menar är svårt att göra i alla situationer. Diakonerna ser sina löften både som en måttstock och en kraftkälla, vilket de anser har betydelse för deras sociala arbete. Under studien har vi även konstaterat att diakonerna upplever att diakoni erbjuder dimensioner som går utöver det sociala arbetet i den offentliga sektorn då den har möjlighet att bemöta människors behov av andlighet och existentiella frågor. Denna särart är något man enligt Jeppsson Grassman (2001) inom kyrkan vill framhäva.

När diakonerna svarat på hur löftet att hjälpa omsätts till praktik har diakonerna berättat om deras diakonala insatser. Diakonin kan ta olika form och vara förebyggande, akut samt profetisk/politisk. Dessa förekommer i form av kyrkans återkommande verksamheter, gudstjänster, akuta hjälpinsatser, ekonomiska hjälpinsatser, deltagande i samhällsdebatten med mera. Insatserna ser olika ut eftersom diakonerna arbetar i olika församlingskontexter med diakonal verksamhet riktad mot olika målgrupper, vilket stämmer överens med Björklund, Sandahl och Stenows (2004) antagande om att diakonalt arbete måste vara kontextuellt. Oavsett i vilken typ av församling diakonerna arbetar i har samtliga betonat sitt viktigaste uppdrag som att se och bekräfta människorna de möter.

Diakonerna har också svarat på vilka de "förtryckta" som nämns i vigningslöftet är. Några av de grupper som återkommit i resonemangen har varit ensamma, missbrukare, äldre och personer som står utanför arbetsmarknaden. Särskilt anmärkningsvärt i diakonernas resonemang var gruppen "ensamma människor" som var frekvent återkommande. Ingen av diakonerna kunde dock ge svar på hur deras behov skulle kunna mötas. Diakonerna berättade även om sitt arbete med vissa exkluderade grupper. I detta uttryckte en diakon frustration över att lagstiftningen inte inkluderade romer som var sjuka, för att sjukdomen inte ansågs vara tillräckligt akut.

Många av studiens diakoner menar att människor genom samhällliga strukturer hamnar i utanförskap och exkluderas från övriga samhället. I de diakonala vigningslöftena lovar diakonerna att hjälpa dessa människor, dock upplever diakoner ibland att dessa förtryckta människor kan vara svåra att nå utan att skapa ytterligare förtryck genom att peka ut grupper som hjälpbehövande.

7 Slutdiskussion

I vår studie har vi mött sju diakoner och tagit del av deras syn på sitt sociala arbete utifrån deras andra vigningslöfte: att hjälpa de behövande och stå på de förtrycktas sida. Diakoner utför socialt arbete på religiös grund, vilket därmed till viss del skiljer sig från socialt arbete inom offentlig sektor (Linde & Scaramuzzino 2017). Innan någon blir yrkesverksam diakon genomgår man en antagningsprocess där både en själv och kyrkan prövar ens kallelse till yrket (Bonnier 2017). Anses man lämplig går man sedan en utbildning och kommer till slut till en vigningsceremoni där man avger löften inför Gud och kyrkan (Biskopsmötet 2014). Denna studie undersöker hur diakonerna omsätter det andra vigningslöftet om att "hjälpa de behövande och stå på de utsattas sida" till praktisk handling.

Vi anser att det i en annan studie hade varit intressant att undersöka om personer som söker hjälp har den andliga efterfrågan som diakonerna talar om, och hur man i så fall skulle vilja att den fick utrymme i socialt arbete. Det vore också intressant att genomföra en kartläggande studie över socialarbetare som jobbar utifrån en religiös yrkesrelaterad kallelse inom andra religioner. Detta hade kunnat komma det sociala arbetet till gagn genom att generera en ökad förståelse för hur olika religionstillhörigheter kan påverka det sociala arbete som bedrivs, och hur dessa socialarbetare relaterar till och agerar gentemot de människor de hjälper.

Samtliga diakoner uppgav att de har stor frihet att själva utforma sitt arbete, vilket i sig är ett intressant ämne att undersöka vidare. En del av diakonernas

handlingsutrymme som vi hade funnit särskilt intressant att undersöka är arbetet med marginaliserade grupper. Diakonerna talar om sitt arbete med grupper i samhället som inte fångas upp av samhällets skyddsnät, där exempelvis lagen inte utgör ett tillräckligt skydd för vissa. Diakonernas arbete med dessa grupper hade varit intressant att undersöka vidare. Eftersom diakonerna avgett löften om att hjälpa de behövande och stå på de förtrycktas sida är det relevant att undersöka vad diakonerna gör för de marginaliserade grupperna de talar om och vad det finns för begränsningar i hjälpen för dessa.

Diakonernas resonemang om de ensamma som en viktig målgrupp som är stor och svår att nå kan vara en ingång till en fördjupad studie. Samtliga diakoner påpekade att ensamma människor är en stor grupp i Sverige. Om detta stämmer torde denna målgrupp inte enbart ligga i diakonins intresse, utan också för andra yrkesgrupper inom det sociala arbetet. Det hade varit intressant att undersöka hur omfattande denna målgrupp är och vad ensamheten kan ge för konsekvenser.

Vår studie har sammantaget öppnat upp för fler frågor och diskussioner som vi anser vara både relevanta och intressanta för det sociala arbetet eftersom diakonin i vissa aspekter skiljer sig från annat socialt arbete. Att mer utförligt undersöka hur det diakonala sociala arbetet skiljer sig från annat socialt arbete är ett relevant ämne för vidare forskning.

Referenslista

Biskopsmötet (1990) Biskop, präst och diakon i Svenska kyrkan.

[<https://www.svenskakyrkan.se/biskopsmoten/brev901/bi-pr-d3.htm#E10E18>.

Hämtat: 2017-11-03].

Biskopsmötet (2014) *Kallad till diakon och präst i Svenska kyrkan*. Uppsala: Biskopsmötet.

Björklund, Kristina, Christina Sandahl & Håkan Stenow (2004) *Exposure - att utsätta sig för utsatthet*. Lund: Arcus.

Bonnier, Åke (2017) Jag ska bli diakon. Jag ska bli präst. Eller..?.

[<https://blogg.svenskakyrkan.se/akebonnier/2017/05/31/jag-ska-bli-diakon-jag-ska-bli-prast-eller/>. Hämtat: 2017-11-15].

Bryman, Alan (2011) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber.

Christiansson, Elisabeth & Helena Inghammar (2013) Diaconia - Recent changes in the Church of Sweden. *Diaconia. Journal for the Study of Christian Social Practice*, 4 (2): 159-171.

Elangovan, A. R., Craig C. Pinder & Murdith McLean (2010) Callings and organizational behavior. *Journal of Vocational Behavior*, 76 (3): 428-440.

Elmund, Gunnel (2005) *Det kvinnliga diakonatet som kall*. Skellefteå: Artos & Norma.

Engel, Charlotte (2006) *Svenska kyrkans sociala arbete - för vem och varför? En religionssociologisk studie av ett diakonalt dilemma*. Sköndal: Ersta Sköndal högskola.

Engel, Charlotte (2008) Diakoni - för vilka och varför? Ett kyrkans dilemma. I: Erik Blennberger & Mats J Hansson (red.) *Diakoni. tolkning, historik, praktik*. Stockholm: Verbum.

Eriksson-Zetterquist, Ulla & Göran Ahrne (2011) Intervjuer. I: Göran Ahrne & Peter Svensson (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Stockholm: Liber.

Framtidens Karriär - Socionom (2016) "Som diakon kan jag se till hela människan". [<http://socioekonomkarriar.se/foretagspresentation/som-diakon-kan-jag-se-till-hela-manniskan/>]. Hämtat: 2017-11-02].

Freeman, Dexter R. (2007) Spirituality and the Calling of Social Work Students. *Social Work & Christianity*, 34 (3): 277-297.

Förvaltningshistorisk ordbok (2017) "Diakonat" [<http://fho.sls.fi/uppslagsord/5019/diakonaatti/>]. Hämtat 2017-12-19].

Hallonsten, Sten (1993) *Diakoni. Vår tro i handling*. Lund: Arcus.

Hansson, Mats J. (1999) Diakonins teologi. Ett försök att ställa de grundläggande frågorna. I: Erik Blennberger, Mats J. Hansson & Rolf Stål (red.) *Diakoni - teologi, ideologi, praxis*. Uppsala: Svenska kyrkans forskningsråd.

Higgins, E. Tory (1987) A Theory Relating Self and Affect. *Psychological Review*, 94 (3): 319-340.

Hollmer, Miriam & Anders Bäckström (2014) Svenska kyrkan och välfärden. En undersökning av attityder. I: Anders Bäckström (red.) *Välfärdsinsatser på religiös grund. Förväntningar och problem*. Skellefteå: Artos & Norma.

Inghammar, Helena (2005) *Från moderhuset till domkyrkan. Upptagning, invigning och vigning av diakoner och diakonissor i Svenska kyrkan 1855-1999*. Skellefteå: Artos & Norma.

Inghammar, Helena (2008) Diakonats historia - vinningens motiveringar och förpliktelser. I: Erik Blennberger & Mats J. Hansson (red.) *Diakoni. tolkning, historik, praktik*. Stockholm: Verbum.

Jeppsson Grassman, Eva (2001) *Socialt arbete i församlingens hägn*. Stockholm: Verbum.

Lind, Rolf (2014) *Vidga vetandet. En introduktion till samhällsvetenskaplig forskning*. Lund: Studentlitteratur.

Linde, Stig (2010) *Församlingen i granskningssamhället*. Lund: Lunds Universitet.

Linde, Stig & Elisabeth Christiansson (2014) Forskning om diakoni - en litteraturöversikt. *Svensk kyrkotidning*, 110 (3): 82-87.

Linde, Stig & Roberto Scaramuzzino (2017) Det civila samhället historia - begreppet, fenomenet och debatten. I: Stig Linde & Roberto Scaramuzzino (red.) *Socialt arbete i civilsamhället - aktörer, former och funktioner*. Lund: Studentlitteratur.

Meeuwisse, Anna & Hans Swärd (2016) Vad är socialt arbete? I: Anna Meeuwisse, Hans Swärd, Sune Sunesson & Marcus Knutagård (red.) *Socialt arbete. En grundbok*. Stockholm: Natur & Kultur.

Nationalencyklopedin (2017) "kallelse"

[<https://www.ne.se/s%C3%B6k/?t=uppslagsverk&q=kallelse>. Hämtat: 2017-12-19].

Scaramuzzino, Roberto & Anna Meeuwisse (2017) En svensk modell för civilsamhället? Organisationer inom det sociala området. I: Stig Linde & Roberto Scaramuzzino (red.) *Socialt arbete i civilsamhället - aktörer, former och funktioner*. Lund: Studentlitteratur.

Singletary, Jon, Helen Wilson Harris, Dennis R. Myers & T. Laine Scales (2006). Student Narratives on Social Work as a Calling. *Aretê*, 30 (1): 188-199.

Stål, Rolf (1999) Diakoni som socialt arbete, omsorg och omvårdnad. I: Erik Blennberger, Mats J. Hansson och Rolf Stål (red.) *Diakoni - teologi, ideologi, praxis*. Uppsala: Svenska kyrkans forskningsråd.

Svenska kyrkan (2016) Att bli diakon.

[<https://www.svenskakyrkan.se/utbildningsinstitutet/att-bli-diakon>. Hämtat: 2017-11-01].

Svenska kyrkan (2017) Så styrs svenska kyrkan.

[<https://www.svenskakyrkan.se/organisation>. Hämtat 2017-11-09].

Svensson, Peter & Göran Ahrne (2015) Att designa ett kvalitativt forskningsprojekt. I: Göran Ahrne & Peter Svensson (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Stockholm: Liber.

Winkelman, Joel (2016) John Dewey's Theory of vocation. *American Political Thought*, 15 (2): 303-325.

Bilagor

Bilaga 1

Informationsbrev till eventuella studiedeltagare

Hej!

Vi heter Hanna Petersson och Daniela Rask och studerar sjätte terminen på socialhögskolan vid Lunds universitet.

Denna höst skriver vi vår kandidatuppsats och har valt att inrikta oss mot det sociala arbetet inom Svenska kyrkans diakoni. Vårt fokus i uppsatsen är att förstå hur det sociala innehållet i de diakonala vigningslöftena påverkar det sociala arbetet som ni diakoner utför.

Genomförandet av denna studie handleds av Norma Montesino som är universitetslektor och docent, och kommer läggas fram som en akademisk uppsats. Efter godkänd examination kommer uppsatsen finnas tillgänglig på universitetets webportal.

Vi söker nu diakoner som vill delta i vår studie. Vid eventuell medverkan träffas vi för en enskild intervju under max en timme. Vi kommer att spela in intervjun med ljudupptagare och därefter behandla resultatet konfidentiellt. Det innebär att vi kommer aidentifiera namn, ort, arbetsplats och annan information som skulle kunna avslöja identiteten av medverkande diakoner. Vi två studenter och eventuellt vår handledare är de enda som kommer ta del av den insamlade datan.

Om du är intresserad av att delta i studien är ditt medverkande frivilligt och du har rätt att när som helst avbryta deltagandet. Har du några frågor om detta är du varmt välkommen att höra av dig.

Med vänliga hälsningar

Hanna Petersson

Tfn: xxxxxxxxxxxx e-mail: xx@hotmail.com

Daniela Rask

Tfn: xxxxxxxxxxxx e-mail: xx@hotmail.com

Handledare Norma Montesino

Tfn: xxxxxxxxxxxx e-mail: xx@soch.lu.se

Bilaga 2

Intervjuguide

Inledande information

- Studiens fokus - hur vigningslöftet som berör det sociala arbetet konkretiseras i det diakonala arbetet
- Ljudinspelning som sedan transkriberas och endast granskas av oss. Transkriberingarna kommer skrivas ut för att kodalas
- Intervjupersonerna är anonyma
- Rätt att avbryta deltagandet

Bakgrund

- Kön
- Ålder
- Utbildning
- Hur länge har du varit yrkesverksam diakon?
- Varför valde du att bli diakon?

Det diakonala arbetet

- Vad är diakoni?
- Vilka diakonala verksamheter finns i den församling du arbetar i?
- Vilka riktar sig dessa verksamheter till?
- Vilka grupper anser du är mest aktuell att rikta diakonala insatser till?

Motivera

- Vilken möjlighet har du att påverka eller utforma det diakonala arbetet som drivs på din arbetsplats? (vilka insatser?)
- (Om församlingen skulle utöka sin diakonala verksamhet - om du fick välja, hur hade den sett ut och vilka hade den riktat sig till?)
- Vad är speciellt med diakoni jämfört med annat socialt arbete?

Diakoni utifrån det sociala innehållet i vagningslöftena

- Vad betyder vagningslöftena för dig och ditt arbete?

I det andra vagningslöftet talas det om att hjälpa.

- Vad innebär det att hjälpa i ditt arbete?
- Vad består hjälpen av?

I det andra vagningslöftet talas det om att stå på de förtrycktas sida.

- Vilka är de förtryckta?
- Vad har de för problematik?
- På vilket sätt lever du upp till detta löfte i ditt arbete? Ge konkreta exempel

Bilaga 3

Samtal med själavårdscentrum

I telefonsamtalet med en av de handledande psykoterapeuterna på det själavårdscentrum där studiens deltagare erbjuds handledning och själavård klargjorde denne hur handledningen för diakoner inom stiftet är upplagd. Under det första året som diakon har man varje månad obligatorisk grupphandledning då handledarna arbetar mycket med diakonernas nya roll, de är inte längre sjuksköterskor eller socionomer. Enligt denne handledare ska diakonerna inte längre ägna sig åt socialt arbete utan åt diakoni, och detta tenderar ibland att förvirra de nyvigda diakonerna. Dessutom har diakonerna ofta en vision om hur deras arbete ska bedrivas, men deras längtan hindras ibland av hur den faktiska församlingsverksamheten fungerar.

Rekommendationen för alla diakoner är att gå i regelbunden handledning, antingen individuellt eller i grupp. I samtalet om vad som är diakonernas speciella roll uttryckte handledaren: "Som diakon måste du vara djupt förankrad i tron, det är jätteviktigt och det som gör att man orkar. Uppdraget som man går in i är visserligen kopplat till en tjänst, men du går inte i pension för du har alltid ett uppdrag, det är ett livslångt uppdrag, det är inget man lämnar". Detta är någonting som handledaren sa sig anse svårt att begripa om man inte själv bär på en tro, och betonade styrkan och kraften som diakonerna får genom Gud. Handledaren fick också frågan hur de som arbetar med just handledning av diakoner upplever att löftena påverkar yrkesgruppen och gav svaret: "Väldigt många av de som blir diakoner längtar efter det tydliga uppdraget. Ja:et blir en sorts styrka, att det som hände vid vigningen har betydelse i vardagen och blir något att hålla i när vardagen blir svår. Kyrkan har sagt ja till mig". Enligt denne handledare kan löftena vara svårhanterliga i början av rollen som diakon, men handledaren sa sig uppleva att löftena för de flesta diakoner sen kommer att utvecklas till en styrka för dem.